

STANISŁAW BOROWSKI

WPLYW AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ KOBIET ZAMĘŻNYCH NA DZIETNOŚĆ RODZIN W POLSCE

I. WPROWADZENIE

1. Definicje pojęć i klasyfikacje. Istnieje kilka pojęć dietności rodzin. Na początku lat siedemdziesiątych Główny Urząd Statystyczny wydał monografię na temat rozrodczości w Polsce w latach 1945-2000, w której rozpatrywano przede wszystkim obciążenie kobiet utrzymaniem i wychowaniem dzieci do lat 16¹. Brano pod uwagę wszystkie kobiety, zamężne i niezamężne oraz dzieci przez nie urodzone, adoptowane oraz utrzymywane i wychowywane z innego tytułu. Późniejsze badania GUS z 1970 i 1972 r. zostały skoncentrowane na dzieciach żywo urodzonych².

W niniejszym opracowaniu przez dietność rodzin rozumiemy liczbę dzieci żywo urodzonych przez kobietę zamężną, pełniącą rolę matki rodziny w momencie obserwacji statystycznej. Jeśli matka rodziny liczy 34 lata lub mniej, to będziemy mówili o dietności rodzin rozwojowych. Jeśli matka ma 35 - 44 lat, to dietność rodziny potraktujemy jako prawie zakończoną. W przypadku matek starszych dietność będziemy uznawali za zakończoną.

Kobiety pracujące zawodowo z tytułu umowy o pracę, członkostwa w spółdzielni, samodzielnego prowadzenia gospodarstwa rolnego, warsztatu, sklepu itp. oraz stale pomagające samodzielnie prowadzącym gospodarstwo rolne, warsztat, sklep będziemy nazywali zawodowo czynnymi. Kobiety zawodowo czynne podzielimy zatem na cztery grupy: pracujące za umownym wynagrodzeniem fizycznie lub umysłowo, członkinie spółdzielni produkcyjnych, samodzielne w zawodzie i stale pomagające samodzielnym.

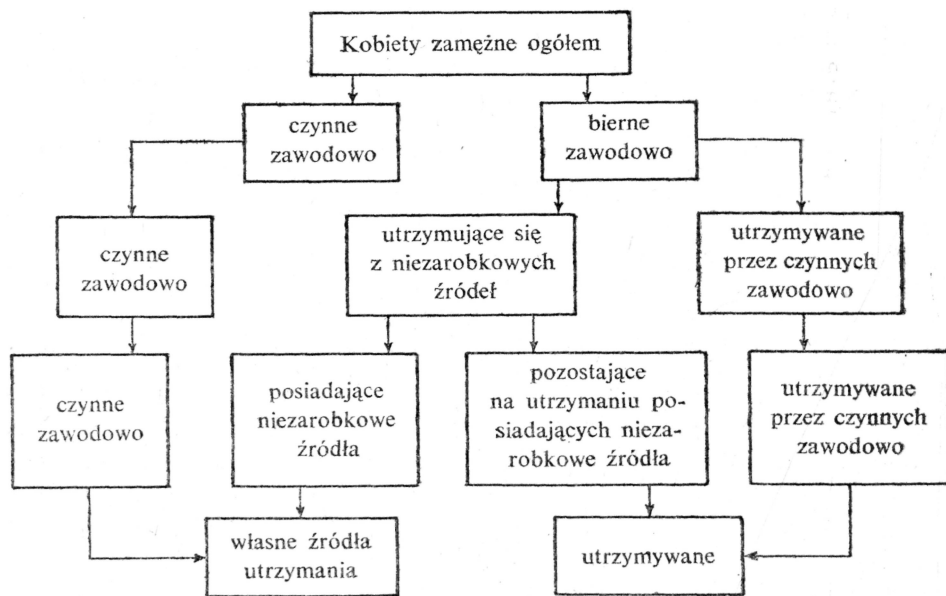
Kobiety utrzymywane przez osoby zawodowo czynne oraz posiadające niezarobkowe źródło utrzymania, np. stypendium, rentę, alimenty lub

¹ *Rozrodczość w Polsce 1945 - 2000*, Warszawa 1973, GUS.

² *Dietność Kobiet, Polska*, część I i II, Warszawa 1971, *Stan i perspektywy dietności rodzin I i II*. (Ankieta Rodzinna 1972), Warszawa 1973.

będące na utrzymaniu osób posiadających niezarobkowe źródło będziemy nazywali zawodowo biernymi.

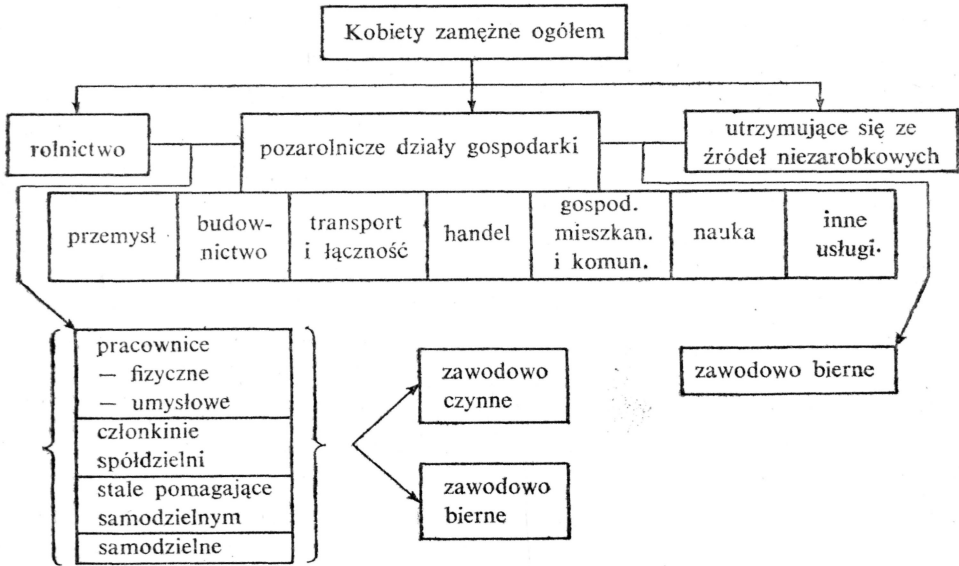
Z kolei według źródła utrzymania kobiety można podzielić na cztery grupy: pracujące, posiadające niezarobkowe źródło utrzymania, utrzymywane przez posiadających niezarobkowe źródło utrzymania oraz utrzymywane przez pracujących. Grupy te można połączyć w dwie, a mianowicie: pierwszą będą stanowiły kobiety posiadające własne źródło utrzymania, do której zaliczymy kobiety pracujące zarobkowo i posiadające niezarobkowe źródło utrzymania; druga grupa obejmuje kobiety utrzymywane przez pracujących zarobkowo oraz przez posiadających niezarobkowe źródło utrzymania. Klasyfikację wynikającą z przedstawionych wyżej definicji przedstawia schemat 1.

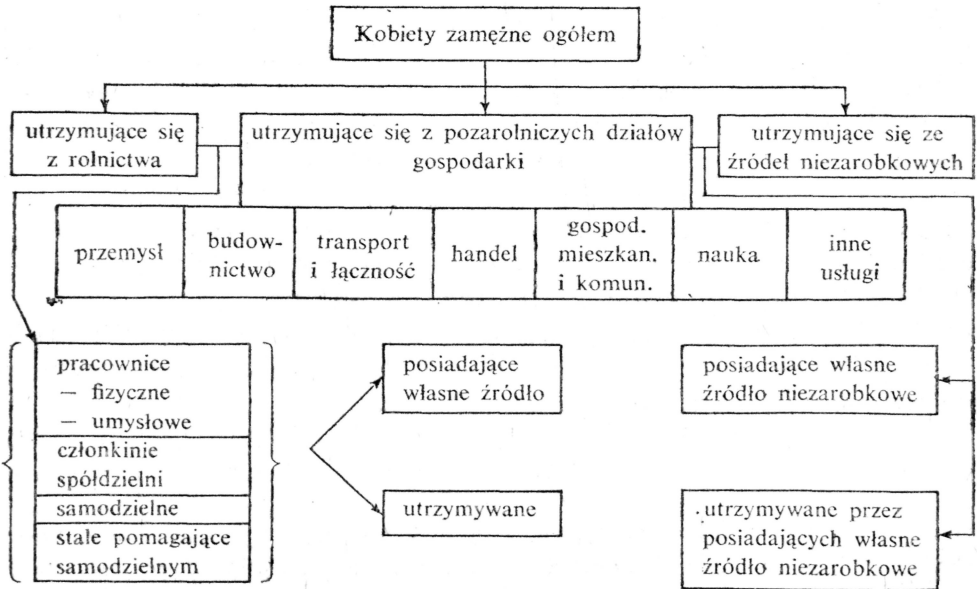
Schemat 1. Klasyfikacja kobiet zamężnych według stosunku do pracy i źródła utrzymania

Za kryterium podziału kobiet między zawody przyjmujemy zawód obiektywny. Taki zawód charakteryzuje równocześnie szczegółowe źródło utrzymania z pracy. Najbardziej zagregowane klasy wyraża podział na rolnictwo i pozarolnicze działy gospodarki. W każdej klasie można oczywiście wyodrębnić szczegółowe zawody obiektywne lub źródła utrzymania, odpowiadające poszczególnym działom gospodarki.

W zawodach wykonywanych wyodrębnimy z kolei różne stosunki do środków produkcji znane nam już z definicji zawodowo czynnych. Powstają w ten sposób grupy społeczno-zawodowe. Każdą z tych grup można z kolei dzielić według stosunku do pracy (schemat 2) lub do źródła utrzymania (schemat 3).

Schemat 2. Klasyfikacja kobiet zamężnych według zawodu obiektywnego, stosunku do środków produkcji i do pracy

Schemat 3. Klasyfikacja kobiet zamężnych według źródła utrzymania i stosunku do środków produkcji

2. Źródła i wyniki dotychczasowych badań.

Zależność płodności od aktywności zawodowej i cech społeczno-zawodowych kobiet była już wielokrotnie przedmiotem rozważań badaczy stosunków społecznych i demograficznych w Polsce. Przypuszczalnie najwcześniej zwrócono uwagę na tę kwestię na wsi włączając w zakres rozważań, a nawet eksponując rolę wielkości gospodarstwa rolnego³.

Zazębiają się tutaj co najmniej dwa wpływy na płodność: aktywność zawodowa chłopek i areał użytkowanego gospodarstwa. Stwierdzono między innymi, że najbardziej płodne są chłopki na indywidualnych gospodarstwach rolnych, jednakowo albo nieznacznie mniej płodne członkinie spółdzielni produkcyjnych, a najmniej płodne pracownice fizyczne, ewentualnie umysłowe, w rolnictwie. Tymczasem wiadomo, że najwyższą aktywnością zawodową odznaczają się chłopki na indywidualnych gospodarstwach, następnie członkinie spółdzielni, a najniższą kobiety utrzymujące się z pracy w rolnictwie za umownym wynagrodzeniem. Jednak praca chłopek na indywidualnych gospodarstwach jest wykonywana w miejscu zamieszkania, członkiń spółdzielni czasem w oddaleniu od gospodarstwa, a pracownic fizycznych i umysłowych na ogół z dala od miejsca zamieszkania. Przypuszczalnie więc nie aktywność zawodowa, lecz fakt wykonywania pracy w pobliżu albo z dala od miejsca zamieszkania różnicuje płodność.

Ponadto stwierdzono już dawniej, że płodność jest dodatnio skorelowana z arealem gospodarstw⁴. Im większe gospodarstwo, tym więcej żywo urodzonych dzieci. Ale aktywność zawodowa chłopek na ogół rośnie ze wzrostem areалу, a ponadto im większe gospodarstwo tym częściej kobieta pracuje zawodowo we własnym gospodarstwie, a tym rzadziej w obcym. Również ta okoliczność wskazuje, że aktywność zawodowa realizowania w miejscu domowego gospodarstwa rodzinnego nie jest istotnym czynnikiem perturbacyjnym dzietności rodzin.

Autorzy publikacji GUS, opierając się na źródłach statystycznych sprzed spisu z 1970 r. doszli do wniosku, że aktywność zawodowa kobiet obniża ich płodność w mniejszym stopniu na wsi, w większym w miastach; mniej w rolnictwie, więcej poza rolnictwem; na ogół tnie obniża w rolnictwie indywidualnym, ledwie dostrzegalnie lub sporadycznie obniża w spółdzielczości rolniczej, istotnie zmniejsza się dzietność rodzin w gospodarstwach państwowych⁵.

Aż do 1970 r. źródła oficjalne GUS nie były przystosowane do badań nad płodnością małżeńską i dzietnością rodzin. Poważnym osiągnięciem

³ W. Styś, *Współzależność rozwoju rodziny chłopskiej i jej gospodarstwa*, Wrocław 1959; S. Borowski, *Wielkość rodziny chłopskiej w Polsce Ludowej*, Studia Demograficzne 1968, z. 15, s. 79 - 82.

⁴ W. Styś, op. cit., S. Borowski, op. cit., s. 82 - 89.

⁵ *Ruch naturalny ludności z uwzględnieniem cech społeczno-zawodowych*, Warszawa 1975, s. 24 - 39. *Rozrodczość ...*, op. cit.

GUS były reprezentacyjne badania w 1970 oraz w 1972 r. Podczas pierwszego z tych badań⁶ wylosowano pięcioprocentową próbę kobiet kiedykolwiek zamężnych. Analizę zróżnicowania dzietności przeprowadzono, między innymi, według źródła utrzymania męża i żony, wieku żony oraz z podziałem na miasta i wsie. Brak w tym źródle podziału między jednostki administracyjne.

W 1972 r. przeprowadzona została Ankieta rodzinna, zawierająca informacje o dzietności i licznych cechach 16 160 rodzin⁷. Zróżnicowanie dzietności badano, między innymi, według stosunku matek do pracy, według przynależności do grupy społecznej i źródła utrzymania oraz z podziałem na miasta i wsie.

Rezultaty z badania reprezentacyjnego pt. Ankieta w sprawie wielkości rodziny przeprowadzonego przez Zakład Statystyki Ekonomicznej i Demografii przy Akademii Ekonomicznej w Poznaniu uzyskiwano już po 1970 r. W latach 1966 - 1970 badaniem objęto ponad 40 000 rodzin wylosowanych we wszystkich powiatach i województwach. Z rodzinami kontaktowano się na ogół co trzy lata. Badaniom nad czynnikami dzietności rodzin towarzyszyły także fazy badania: nad regulacją urodzeń, nad preferencjami rodzinnymi młodzieży w wieku matrymonialnym, nad dochodami i oszczędnościami rodzin oraz nad historycznym rozwojem rodzin. Próby odnawiano w drodze powtarzających się badań aż do 1974 r. Wówczas zdecydowano się na zmianę charakteru prób. Kraj podzielono na pięć warstw: gminy wiejskie, miasteczka do 10 000 mieszkańców, miasta od 10 000 do 100 000 mieszkańców, od 100 000 do 500 000 oraz ponad 500 000 mieszkańców. Z każdej warstwy losowano odpowiednio gminy, miasteczka, średnie miasta oraz części dużych i bardzo dużych miast. Szczegółową charakterystykę kwestionariuszy, przebiegu badań oraz krytykę wyników przedstawiono w „Studiach Demograficznych”⁸, organie Komitetu Nauk Demograficznych PAN, oraz w referacie na VIII Sesję Grupy Roboczej do spraw Demografii Społecznej ONZ z maja 1976 r.⁹

Dane GUS z 1970 i 1972 r. oraz materiały źródłowe zebrane podczas poznańskich badań nad wielkością rodziny stały się przedmiotem wielu opracowań analitycznych. Próbowano określić modele rodzin polskich¹⁰, zależności wielkości i struktury rodzin od przynależności do grup spo-

⁶ *Dzietność Kobiet...*, op. cit., s. V - VI oraz 62 i n.

⁷ *Stan i perspektywy...*, op. cit., s. 11 oraz 124 i n.

⁸ S. Borowski, *Badania nad płodnością w mikroskali*, *Studia Demograficzne* 1976, nr 45, s. 54 - 78.

⁹ S. Borowski, *Socio-Demographic Research on Family Size and on Family Attitudes and Motivations of Young People*, United Nations Office, Geneva 1976.

¹⁰ Z. Smoliński, *Model współczesnej rodziny w świetle badań przeprowadzonych w Polsce*, *Polityka ludnościowa*, Warszawa 1973, s. 216 - 249. S. Borowski, *Model rodziny w Polsce i czynniki kształtujące ją*, *Polityka ludnościowa*, Warszawa 1973, s. 187 - 215.

leczych¹¹. Wyprowadzono szereg czynników rozpatrując je łącznie jako determinanty wielkości rodziny oraz ich rolę w delimitacji regionów¹². Poświęcono też sporo miejsca partykularnym czynnikom dzietności, jak: wykształcenie¹³, przynależność do działu gospodarki, dochód¹⁴, migracje¹⁵, mieszkanie¹⁶. Wpływ na dzietność samej aktywności zawodowej oraz w połączeniu z przynależnością do grupy społeczno-zawodowej i źródłem utrzymania na podstawie źródeł z lat siedemdziesiątych nie był jeszcze rozpatrywany.

3. Problem. Sprawę oddziaływania aktywności zawodowej na dzietność można rozbić na dwa zagadnienia, a mianowicie: wpływ na liczbę dzieci, które wydaje na świat zamężna matka oraz wpływ na długość odstępów protogenetycznych, czyli między ślubem a urodzeniem pierwszego dziecka i na długość odstępów intergenetycznych, czyli odstępów między poszczególnymi urodzeniami. W jednym jak i w drugim przypadku wpływ na dzietność może się ujawnić, jeśli na danym obszarze i w danej grupie społecznej dominuje płodność regulowana. Trzeba mieć poważne wątpliwości, czy taki wpływ może się ujawnić w warunkach płodności naturalnej.

Korzystając z przedstawionej klasyfikacji kobiet zamężnych oraz z podziału na zagadnienia nasz problem rozważymy odpowiadając na następujące pytania:

— Czy i w jakim stopniu aktywność zawodowa różnicuje liczbę dzieci wydanych na świat przez kobiety zamężne?

— Czy i w jakim stopniu ta liczba dzieci zależy od źródła utrzymania?

— Jaki wpływ na tę liczbę dzieci wywiera przynależność do grupy społeczno-zawodowej.

— Jak różni się liczba dzieci u kobiet miejskich i wiejskich zróżnicowanych z kolei według poprzednio wymienionych kryteriów?

W analogicznym porządku rozważymy w odrębnej części odstępów genetyczne, a mianowicie:

¹¹ *Ruch naturalny* ..., op. cit., s. 24 - 39. S. Borowski, *Model rodziny* ..., op. cit., s. 192 - 215. S. Borowski, *Przeszłe i przyszłe trendy płodności małżeńskiej w Polsce w ujęciu regionalnym*, Studia Demograficzne 1974, 38, s. 3 - 36.

¹² S. Borowski, *Analiza czynnikowa w zastosowaniu do badań regionalnego zróżnicowania reprodukcji ludności w Polsce*. Studia Demograficzne 1977, nr 1. Opracowanie wykonane w ramach problemu węzłowego 11.2.1.

¹³ S. Borowski, *Wpływ wykształcenia na poziom reprodukcji ludności w Wielkopolsce*, Poznańskie Roczniki Ekonomiczne 1976 i 1977.

¹⁴ I. Roeske-Słomka, *Współzależność dochodów i dzietności rodzin*, Studia Demograficzne 1974, nr 37, s. 45 - 61.

¹⁵ S. Borowski, *Współzależność migracji i reprodukcji ludności*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1974, z. 4, s. 189 - 208.

¹⁶ S. Borowski, *Współzależność reprodukcji ludności i jej warunków mieszkaniowych w Wielkopolsce*, Poznańskie Roczniki Ekonomiczne 1972, t. XXV, s. 43 - 78.

— Czy, w jaki sposób i jak dalece aktywność zawodowa wpływa na długość odstępów genetycznych i intergenetycznych?

— Czy i w jakim stopniu długość tych odstępów zależy od źródła utrzymania?

— Jak różnią się odstępów genetyczne zależnie od przynależności mężatek do grupy społecznej?

— Jak różnią się odstępów genetyczne w podziale na miasta i wsie, jeśli weźmie się jeszcze pod uwagę poprzednio wymienione kryteria?

Odpowiedzi na pierwszą grupę pytań oprzemy na danych z tabel 1 - 12, odpowiedzi zaś na drugą grupę pytań z tabel 13 - 18.

II. WPLYW AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ KOBIET I WARUNKÓW SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH NA LICZBĘ DZIECI W RODZINIE

1. Aktywność zawodowa kobiet w ujęciu przestrzennym i czasowym. Aktywność zawodowa występuje zawsze w kontekście licznych warunków demograficznych, społecznych i ekonomicznych oraz kulturowych. Oddzielenie tych warunków od aktywności zawodowej nie jest możliwe. Spróbujemy najpierw rozpatrzyć wpływ aktywności zawodowej kobiet na liczbę dzieci bez uwarunkowań społeczno-ekonomicznych, ale kobiet w różnym wieku, z podziałem na miasta i wsie oraz w rozwoju chronologicznym.

Mówiąc alternatywnie o aktywności i bierności zawodowej ogromnie upraszczamy zagadnienie. Przede wszystkim między aktywnością i biernością zawodową istnieją sytuacje pośrednie: praca na pełnym i półetacie, praca w warunkach nienormowanego i ruchomego czasu pracy, praca w miejscu rodzinnego gospodarstwa domowego i z dala od tego gospodarstwa. Istnieje jeszcze wiele innych sytuacji różnicujących aktywność i bierność zawodową. W źródłach statystycznych i opisowych na ogół nie uwzględnia się tych zróżnicowanych sytuacji.

Jeśli z kolei chcemy rozważyć wpływ aktywności lub bierności zawodowej na liczbę dzieci w rodzinie, to musimy pamiętać, że chodzi o procesy trwające kilka, kilkanaście, a nawet kilkadziesiąt lat. Dzieci pojawiają się w rodzinie najkrócej w rocznych, często w wieloletnich odstępach czasu. Wówczas matka bądź stale pracuje albo wcale nie pracuje zawodowo, bądź pracę przerywa i podejmuje na nowo jedno- lub wielokrotnie. W tych warunkach bardzo trudno ustalić związek przyczynowo-skutkowy między aktywnością zawodową a liczbą dzieci w rodzinie. Często trudno rozróżnić, co jest przyczyną, a co skutkiem lub innymi słowy: trudno ustalić, czy matka ma dlatego więcej dzieci ponieważ nie pracuje lub czy matka pracująca mająca więcej dzieci z powodu tychże dzieci przestała pracować. Według prawideł logiki przyczynia powinna wyprzedzać skutek, a w skrajnym przypadku przyczyna i skutek mogą wystąpić w tej samej jednostce czasu.

Mając na uwadze te złożone sytuacje przypatrzmy się danym statystycznym dotyczącym aktywności i bierności zawodowej oraz przeciętnych liczb w rodzinie (tabele 1-12).

Dane źródłowe nie są ciągłe w czasie; pojawiają się co kilka lat. Za każdym razem zauważamy różnice w sposobie i zakresie obserwacji, w klasyfikacji i w metodzie analizy.

Dane źródłowe pochodzą bowiem z wyczerpujących spisów powszechnych i wyczerpującej rejestracji bieżącej, z szacunków, z ankiety GUS i ankiety zakładu naukowego przy wyższej uczelni. W klasyfikacji kobiet uwzględnia albo pomija niezarobkowe źródła utrzymania. Z kolei źródła utrzymania dzieli się dychotomicznie na rolnictwo i pozarolnicze działy bądź też wyodrębnia się rolnictwo indywidualne i uspołecznione łącząc te ostatnie z leśnictwem, a poza rolnictwem wydziela się poszczególne działy albo grupy działów gospodarki. W analizie średnia liczba dzieci odnosi się do wszystkich kobiet kiedykolwiek zamężnych albo do kobiet żyjących w związku małżeńskim w chwili obserwacji, db kobiet bez względu na wiek albo do kobiet w określonej grupie wieku, przy czym grupy te są mniej albo więcej zagregowane. Wszystkie te różnice w metodach i technikach badawczych ograniczają porównywalność, zwłaszcza w czasie. Trzeba więc je brać pod uwagę w toku analizy danych źródłowych.

Traktując zagadnienie jak najbardziej ogólnie stwierdzamy, że kobiety, które w momencie obserwacji były zawodowo czynne przeciętnie urodziły mniej dzieci aniżeli kobiety zawodowo bierne. Ta różnica ulega jednak znacznym modyfikacjom w zależności od wieku kobiety w momencie, miejscu i czasie obserwacji.

Różnica w liczbie dzieci urodzonych przez zamężne kobiety zawodowo czynne i bierne powiększa się w miarę jak przechodzimy od kobiet młodszych do starszych. Przeciętna liczba dzieci przypadających na kobietę w młodszym wieku zależy w dużej mierze od wieku zamążpójścia i od długości odstępu protogenetycznego. W późniejszym wieku obserwujemy już dzietność prawie zakończoną i zakończoną. Na tej finalnej i prawie finalnej dzietności głębiej wycisnęły piętno czynniki sprzyjające i perturbacyjne płodności, w tym także aktywność i bierność zawodowa (tabele 2, 3, 4 i 7-10).

Obok tej ogólnej tendencji w zróżnicowaniu dzietności zależnie od aktywności zawodowej zauważamy dość częste inne relacje (tabele 7-10). Odpowiadają one bądź rzeczywistości, bądź są następstwem słabych stron źródła, o których wspominaliśmy, a zwłaszcza zbyt małej liczby obserwacji w szczegółowych grupach.

W miastach różnice w liczbie dzieci zależnie od aktywności i bierności zawodowej matek są znacznie większe aniżeli na wsi. Zdaniem naszym te różnice odpowiadają rzeczywistości. Aktywność i bierność zawodowa w miastach i na wsi ma odrębny charakter. Na wsi w rolnictwie

nie ma wyraźnego przejścia od aktywności do bierności zawodowej. Tam też praca zawodowa jest często wykonywana w domu lub niedaleko od domu. W miastach poza rolnictwem praca zawodowa jest najczęściej wykonywana z dala od domu. Istnieją jeszcze inne okoliczności towarzyszące aktywności i bierności zawodowej w miastach, które łącznie zastrzegają albo niwelują różnice w liczbie dzieci w rodzinie; dla przykładu wymienimy odmienne wzorce rodzinne na wsi i w mieście oraz różne poziomy wykształcenia.

Doniosłe znaczenie ma także wielkość miast. Zwracaliśmy już na to uwagę w innym miejscu podkreślając spadek liczby dzieci w rodzinie w miarę wzrostu liczby mieszkańców miasta¹⁷. Różnice dzietności kobiet zawodowo czynnych i biernych w półmilionowym mieście i miastach kilku- do kilkunastotysięcznych ilustruje przykład Wielkopolski (tabele 5 i 6). Dzietność tego regionu nie różni się dostrzegalnie od dzietności w całym kraju.

Zebrane przez nas źródła statystyczne obejmują ponad dwudziestoletni okres. Zmniejszanie się liczby dzieci, zwłaszcza w młodszych grupach wieku kobiet, jest tylko sporadycznie widoczne. Spadek zaś płodności i dzietności w latach 1950- 1970 jest niewątpliwy. To że ten spadek nie znalazł odbicia w naszych źródłach jest następstwem różnorodności metod i technik zbierania, opracowywania i analizy informacji demograficznej w ciągu badanego okresu.

2. Wpływ aktywności zawodowej i źródła utrzymania na liczbę dzieci w rodzinie. Najogólniej źródła utrzymania dzielimy na zarobki z pracy i niezarobkowe źródła utrzymania. W pierwszym źródle wyróżniamy kobiety zawodowo czynne i bierne. W drugim przypadku wyodrębniamy posiadające niezarobkowe źródło utrzymania i będące na utrzymaniu posiadaczy niezarobkowego źródła utrzymania. Obydwie grupy zaliczamy do zawodowo biernych. Dzietność zatem kobiet utrzymujących się z niezarobkowych źródeł należy porównywać z dzietnością kobiet zawodowo biernych.

Kobiety poniżej 60 lat, utrzymujące się z niezarobkowych źródeł utrzymania, wydały na ogół więcej dzieci na świat aniżeli ich rówieśniczki zawodowo bierne, będące na utrzymaniu pracujących. W przypadku kobiet starszych rzecz ma się odwrotnie (tablice 2-6). Przepuszczalnie w przypadku młodszych i starszych kobiet utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych chodzi o dwie różne grupy społeczne, różniące się pochodzeniem społecznym i wykształceniem.

Podstawowy podział źródeł utrzymania na rolnicze i pozarolnicze ma swoje odbicie w dzietności kobiet zamężnych, które żyją z tych źródeł. Wiadomo, że dzietność kobiet żyjących z rolnictwa jest znacznie wyższa aniżeli kobiet żyjących z pozostałych źródeł.

¹⁷ S. Borowski, *Współzależność migracji* . . . , op. cit., s. 194 - 200.

Jednakże wewnątrz tych dwóch grup źródeł utrzymania zależność dzietności nie jest jednakowa. Kobiety żyjące z rolnictwa indywidualnego manifestują najwyższą lub prawie najwyższą płodność i dzietność. Na drugim miejscu, czasem na pierwszym pod względem dzietności znajdują się kobiety żyjące ze spółdzielczości produkcyjnej; na trzecim miejscu kobiety utrzymujące się z pracy w gospodarstwach państwowych (tabele 2 - 8).

Wysoką dzietność kobiet utrzymujących się z rolnictwa indywidualnego częściowo wyjaśniają inne zależności. Dzietność tych kobiet rośnie w miarę wzrostu areалу gospodarstw (tabele 11 i 12). Jest to zależność znana już dawniej w wielu krajach, która zanika w Polsce Ludowej¹⁸. Zależność taką wyjaśniają chyba całkowicie trzy fakty. Po pierwsze, większe gospodarstwa przynoszą więcej dochodu wystarczającego zarówno na utrzymanie dzieci, jak i na pokrycie potrzeb konkurujących z dziećmi. Po drugie, rodzina rolnika indywidualnego obok wielu funkcji spełnia także funkcje produkcyjne. Po trzecie, wraz ze wzrostem areálu gospodarstw zdaje się spadać wiek kobiet w chwili zamążpójścia (tabele 11 i 12).

W miarę wzrostu areálu gospodarstwa rośnie zapotrzebowanie na siłę roboczą członków rodziny. Jeśli do tego dodamy, że w indywidualnym gospodarstwie rolnym praca zawodowa kobiety jest wykonywana w domu lub w pobliżu domu, to znajdziemy wyjaśnienie, dlaczego płodność kobiet zawodowo czynnych w indywidualnych gospodarstwach nie jest niższa aniżeli kobiet zawodowo biernych; częstokroć nawet płodność kobiet zawodowo czynnych jest wyższa aniżeli zawodowo biernych (tabele 2 - 8).

Rozpatrzmy jeszcze zależność dzietności rodzin od pozarolniczych źródeł utrzymania. Jeśli zagregujemy te źródła, to zauważymy, że kobiety utrzymujące się z przemysłu, budownictwa, handlu, transportu i łączności są bardziej dzietne aniżeli kobiety utrzymujące się z usług nieprodukcyjnych (tabele 7-10). Wyjaśnienie tej różnicy nie jest łatwe. W rolnictwie i leśnictwie uspołecznionym oraz poza rolnictwem zależność dzietności od dochodu wyraża się krzywą funkcji podobną do leżącej dużej litery S¹⁹. W pierwszym odcinku niskich dochodów dzietność rośnie, gdy dochody rosną. W drugim odcinku średnich dochodów dzietność spada, gdy dochody rosną obserwujemy często konkurencję dzietności z zakupami dóbr trwałego użytku i usług półluksusowych i luksusowych. W trzecim odcinku wysokich dochodów, gdy one rosną, wzrasta dzietność; tu docho-

¹⁸ W. Styś, op. cit.; S. Borowski, *Wielkość rodziny chłopskiej ...*, op. cit., s. 85 - 86.

¹⁹ I. Roeske-Słomka, *Współzależność ekonomicznego rozwoju i procesów prokreacyjnych ludności*, Dysertacja doktorska, Akademia Ekonomiczna, Poznań 1973, 8. 66-78.

dy wystarczają na pokrycie potrzeb nawet luksusowych oraz na większą liczbę dzieci.

Poza rolnictwem dzietność kobiet zamężnych, zawodowo czynnych jest na ogół niższa aniżeli kobiet zawodowo biernych. Od tej reguły zauważa się liczne odstępstwa wynikające być może z mankamentów źródła (tabela 2 - 10).

Wreszcie trzeba mocno podkreślić, że poza rolnictwem różnica w liczbie dzieci matek zawodowo czynnych i biernych jest znacznie większa aniżeli w rolnictwie. Przypisać należy to dłuższej rozłące z domem kobiety pracującej poza rolnictwem aniżeli w rolnictwie.

3. Wpływ aktywności zawodowej i przynależności do grupy społecznej na liczbę dzieci w rodzinie.

Przeglądając źródła zauważamy przede wszystkim, że dzietność kobiet pracujących umysłowo jest znacznie niższa aniżeli pracujących fizycznie. Spostrzegamy także, że różnice między dzietnością kobiet zawodowo czynnych i biernych są mniejsze wśród fizycznych aniżeli wśród umysłowych. Wskazywałoby to, że perturbacje wynikające z aktywności zawodowej umysłowych są większe aniżeli wśród fizycznych. Różnice te są analogiczne w rolnictwie i poza rolnictwem (tabela 1-5).

Porównując z kolei różnice między kobietami zawodowo czynnymi i biernymi w spółdzielczości zauważamy, że po pierwsze, dzietność członkiń spółdzielni produkcyjnych w rolnictwie jest znacznie wyższa aniżeli dzietność członkiń spółdzielni poza rolnictwem. Ponadto różnice między liczbą dzieci przypadającą na zawodowo czynną i zawodowo bierną członkinię w rolniczej spółdzielni produkcyjnej są takie same albo mniejsze aniżeli poza rolnictwem (tabela 1 - 8).

Dalsze grupy społeczne tworzą kobiety samodzielne w zawodzie oraz stale pomagające samodzielnym. Wśród obu grup możemy wyodrębnić kobiety zawodowo czynne i bierne. Kobiety samodzielnie przeciętnie wydają więcej dzieci na świat aniżeli kobiety stale pomagające. Podczas gdy w rolnictwie różnica między zawodowo czynnymi i biernymi jest minimalna, a nawet samodzielne i zawodowo czynne kobiety są bardziej dzietne od zawodowo biernych, to poza rolnictwem różnice między dzietnością kobiet zawodowo czynnych i biernych są znaczne. Wreszcie różnice między dzietnością zawodowo czynnych i biernych na wsi są mniejsze aniżeli w mieście (tabela 2-10).

Wszystkie różnice w dzietności między kobietami zawodowo czynnymi i biernymi utwierdzają nas w hipotezie, że aktywność zawodowa wpływa obniżająco na dzietność przez rozłąkę kobiety pracującej z domem. W rolnictwie i na wsi, gdzie ta rozłąka jest krótsza lub mniej częsta, różnica w dzietności jest mniejsza. Poza rolnictwem i w mieście, gdzie rozłąka jest dłuższa i częstsza, różnice w dzietności zawodowo czynnych i biernych są większe.

III. WPLYW AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ KOBIET I WARUNKÓW SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH NA DŁUGOŚĆ ODSTĘPÓW GENETYCZNYCH

Rozróżniamy odstępy protogenetyczne czyli okresy między zawarciem związku małżeńskiego a urodzeniem pierwszego dziecka oraz odstępy intergenetyczne czyli między poszczególnymi urodzeniami. Idealną jednostką miary długości odstępow byłyby dni, mało użyteczną zaś lata. Do badań nad wpływem aktywności zawodowej na długość odstępow możemy jedynie wykorzystać informacje zaczerpnięte z poznańskiej ankiety w sprawie wielkości rodziny. Z uwagi na stan tych materiałów jako miarę długości odstępow przyjmujemy miesiące (tabele 14-18).

W długości odstępow protogenetycznych i intergenetycznych zauważamy trzy główne tendencje: odstępy te są tym krótsze im więcej matka wydała dzieci na świat. Odstępy intergenetyczne rosną, gdy je śledzimy kolejno od urodzeń wcześniejszych do późniejszych, wreszcie odstępy protogenetyczne i intergenetyczne wydłużają się, gdy przechodzimy od generacji młodszych ku starszym.

W przypadku wielu dzieci w rodzinie odstępy muszą być krótsze, ponieważ ten sam okres rozrodczy trzeba dzielić między więcej dzieci. Im późniejsze dziecko, tym matka jest starsza; na wydłużanie się odstępow genetycznych może wpływać czynnik biologiczny; z pewnością wydłużanie odstępow bywa również zamierzone. W miarę jak przybliżamy się do terażniejszości, matki coraz więcej się spieszą. Krańcowym wyrazem tego pośpiechu są coraz wyższe odsetki pierwszych dzieci poczętych przed ślubem.

Najczęściej różnice w długości tych odstępow genetycznych u kobiet zawodowo czynnych i biernych możemy zauważyć przy odstępow protogenetycznych oraz przy pierwszych dwóch odstępow intergenetycznych. Przeważnie odstępy protogenetyczne i początkowe odstępy intergenetyczne u kobiet zawodowo czynnych są dłuższe aniżeli wśród zawodowo biernych (tabele 14-18).

Najmniejsze różnice między długością odstępow genetycznych wśród kobiet zawodowo czynnych i biernych zauważamy w rolnictwie. Największe zaś różnice w długości odstępow zależnie od aktywności i bierności zawodowej zdają się występować wśród kobiet żyjących z usług nieprodukcyjnych. W usługach tych pracuje bowiem najwięcej kobiet z wyższym wykształceniem.

Generalną prawidłowością w odstępow genetycznych u tych kobiet jest wydłużanie odstępow protogenetycznych, zachowanie typowych, a czasem skróconych odstępow intergenetycznych. Kobiety te odraczają często małżeństwo i pierwsze dziecko w związku ze studiami i dorabianiem się po studiach. Usiłują czasem nadrobić stracony czas między późniejszymi urodzeniami.

Pomiędzy odstępami genetycznymi u kobiet miejskich i wiejskich nie widać wyraźnych różnic. Często jednak odstęp protogenetyczne i intergenetyczne na wsi są krótsze aniżeli w miastach.

W warunkach płodności (naturalnej odstęp genetyczne były krótsze aniżeli w warunkach płodności regulowanej. W pierwszych warunkach długość odstępów genetycznych wydłuża się regularnie w miarę starzenia się matek. W warunkach płodności regulowanej długość odstępów genetycznych przy urodzeniach dalszych częściej raczej powiększa się aniżeli ulega skróceniu. Nie widać w tym wydłużaniu się żadnej prawidłowości. Często odstęp między ostatnim a przedostatnim dzieckiem jest bardzo krótki.

Na uwagę zasługuje to, że zakłócenia w długości dawniejszych odstępów genetycznych powstawały w miarę upowszechniania się regulacji urodzeń. Demografowie jednak skoncentrowali swoją uwagę raczej na liczbie potomstwa w reżimie naturalnym i regulowanym płodności, a w minimalnym stopniu na odstępach genetycznych.

IV. WNIOSKI DLA POLITYKI I DZIAŁALNOŚCI DEMOGRAFICZNEJ

Mniejsza liczba potomstwa z matek zawodowo czynnych, aniżeli z matek zawodowo biernych i dłuższe odstęp genetyczne u matek pierwszych aniżeli u drugich skłania nas do refleksji nad mechanizmem powstawania tych zmian i nad sposobem neutralizacji ujemnych wpływów aktywności zawodowej.

Eksponowaliśmy wielokrotnie hipotezę, że aktywność zawodowa kobiet zamężnych wpływa ujemnie na ich dzietność tam, gdzie powstaje rozłąka kobiety pracującej z rodziną i domem. Właśnie ta rozłąka jest podczynnikiem aktywności zawodowej zmniejszającym płodność kobiet zamężnych. W tym stanie rzeczy należy regime zakładu pracy skoordynować z regimem domowym przez ruchomy czas pracy matek, półtaty dla matek oraz większe możliwości wykonywania pracy zawodowej w domu.

Ujemny wpływ aktywności zawodowej kobiet na dzietność zneutralizujemy także przybliżając w nowoczesny sposób dom do zakładu pracy. Należy rozpatrzyć zorganizowanie przy zakładach pracy żłobków, przedszkoli i świetlic dla dzieci szkolnych. Upowszechniający się zwyczaj przywożenia pracowników do zakładów pracy należy rozciągać przede wszystkim na matki z dziećmi. Autobus pracowniczy powinien zabierać z domu matkę z dziećmi; matkę do zakładu pracy, dzieci do przyzakładowych urządzeń socjalnych. Dziś już jest możliwe, aby pracująca matka na ekranie aparatu telewizyjnego zainstalowanego w miejscu pracy mogła obserwować, co robią jej dzieci w przyzakładowym żłobku, przedszkolu, świetlicy.

Aktywność zawodowa i wykształcenie wyższe kobiet zamężnych są często łącznie pośrednimi czynnikami obniżającej się płodności. Drastycznie realizowana maksyma, że gdy się studiuje, to (należy odroczyć małżeństwo i dzieci — jest często bezpośrednim czynnikiem niskiej płodności i dzietności kobiet wykształconych i pracujących. W przytoczonej maksymie zrobiono już poważny wyłom. Trzeba być konsekwentnym i w szerszym stopniu zapewnić parze studenckiej z dzieckiem i bez dziecka pokój w domu akademickim oraz zasiłek rodzinny.

Tabela 1

Przeciętne numery kolejności urodzeń małżeńskich według charakteru miejscowości, stosunku do pracy, źródła utrzymania i stanowiska w zawodzie matki w 1950 r.

Cechy społeczno-zawodowe matki	Przeciętne numery kolejności urodzeń					
	miasta			wieś		
	razem	czynne zawodowo	bierno zawodowo	razem	czynne zawodowo	bierno zawodowo
Ogółem	2,26	1,81	2,41	2,74	2,81	2,68
W rolnictwie	2,78	2,84	2,75	2,93	2,94	2,92
pracownice:						
fizyczne	2,52	2,50	2,53	2,58	2,60	2,56
umysłowe	2,10	1,67	2,19	2,41	1,99	2,46
samodzielne	2,95	2,95	2,93	3,02	3,04	3,05
członkinie spółdzielni	2,44	2,03	2,55	3,22	3,19	3,24
inne	1,93	1,43	1,82	2,49	2,48	2,50
Poza rolnictwem	2,24	1,74	2,40	2,46	2,23	2,52
pracownice:						
fizyczne	2,35	1,89	2,83	2,51	2,34	2,55
umysłowe	1,94	1,50	2,18	2,11	1,68	2,27
samodzielne	2,54	2,33	2,58	2,70	2,75	2,68
członkinie spółdzielni	2,32	1,78	2,47	2,51	1,89	2,62
inne	2,16	1,77	2,18	2,48	2,02	2,52

Źródło: *Ruch naturalny ludności z uwzględnieniem cech społeczno-zawodowych ludności*, Warszawa 1965, s. 27

Tabela 2

Przeciętne numery kolejności urodzenia dzieci według charakteru miejscowości, grup wieku i cech społeczno-zawodowych matki w latach 1960/1961

Wyszczególnienie	Przeciętne numery kolejności urodzenia									niezaro- bkowe źródło utrzy- mania
	ogółem			w rolnictwie			poza rolnictwem			
	ogółem	czynne zawo- dowo	bierne zawo- dowo	razem	czynne zawo- dowo	bierne zawo- dowo	razem	czynne zawo- dowo	bierne zawo- dowo	
Miasta	2,18	1,81	2,57	2,89	2,81	3,01	2,14	1,75	2,55	2,73
19 lat i mniej	1,14	1,08	1,18	1,71	1,14	1,21	1,14	1,08	1,18	1,16
20 - 24	1,55	1,36	1,80	1,76	1,63	1,93	1,54	1,35	1,80	1,48
25 - 29	2,25	1,90	2,64	2,69	2,53	2,89	2,23	1,87	2,62	2,73
30 - 34	3,00	2,51	3,41	3,59	3,45	3,87	2,96	2,42	3,38	3,64
35 - 39	3,67	3,08	4,09	4,40	4,32	4,57	3,59	2,90	4,05	4,49
40 - 44	4,32	3,72	4,70	5,00	4,90	5,23	4,23	3,43	4,66	5,16
45 - 49	4,91	4,50	5,15	5,59	5,49	5,81	4,75	4,04	5,08	5,40
50 lat i więcej	3,61	3,20	4,00	3,80	3,82	3,77	3,49	2,61	4,12	-
Pracownicy fizyczne	2,35	1,94	2,62	2,92	2,40	3,12	2,34	1,93	2,61	×
umysłowe	1,76	1,56	2,29	2,01	1,57	2,50	1,76	1,56	2,28	×
Członkinie spółdzielni	2,26	1,78	2,75	3,14	2,52	3,49	2,21	1,75	2,70	×
Samodzielne	2,83	2,67	2,91	3,12	3,06	3,18	2,61	2,08	2,78	×
Pomagające	2,95	3,00	2,69	3,03	3,06	2,63	2,70	2,68	2,74	×
Niezarobkowe źródło utrzymania	2,73	×	2,73	×	×	×	×	×	×	2,73
Wieś	2,79	2,75	2,84	3,03	3,00	3,15	2,44	1,91	2,68	3,57
19 lat i mniej	1,17	1,14	1,20	1,18	1,16	1,23	1,16	1,20	1,19	1,20
20 - 24	1,73	1,64	1,85	1,81	1,76	1,98	1,66	1,42	1,80	1,87
25 - 29	2,68	2,56	2,83	2,79	2,71	3,05	2,53	2,09	2,73	2,89
30 - 34	3,67	3,57	3,83	3,75	3,67	4,08	3,52	2,90	3,72	4,17
35 - 39	4,58	4,50	4,71	4,65	4,58	4,92	4,39	3,67	4,58	4,74
40 - 44	5,28	5,21	5,43	5,33	5,27	5,58	5,14	4,28	5,33	5,46
45 - 49	5,80	5,68	6,04	5,80	5,74	6,06	5,75	4,81	6,00	6,86
50 lat i więcej	4,35	4,31	4,52	4,43	4,44	4,46	3,93	3,24	4,58	6,00
Pracownicy: fizyczne	2,67	2,21	2,81	3,06	2,66	3,19	2,55	1,99	2,70	×
umysłowe	2,05	1,71	2,58	2,49	1,93	2,82	2,01	1,70	2,55	×
Członkinie spółdzielni	3,02	2,79	3,15	3,24	3,13	3,30	2,58	1,87	2,84	×
Samodzielne	3,14	3,08	3,21	3,20	3,15	3,29	2,49	2,23	2,65	×
Pomagające	2,98	3,09	2,76	2,99	3,01	2,79	2,65	2,65	2,65	×
Niezarobkowe źródło utrzymania	3,57	×	3,57	×	×	×	×	×	×	3,57

Źródło: *Ruch naturalny ludności z uwzględnieniem cech społeczno-zawodowych ludności*, Warszawa 1965, s. 36.

Tabela 3

Przeciętna liczba żywo urodzonych dzieci na 1 kobietę według wieku i źródła utrzymania mężatek (własnego i męża) w 1970 r. w mieście i wsi

Wiek, źródło utrzymania mężatek	Mężatki według źródła utrzymania męża								
	Ogółem	pracujący			mający niezarob- kowe źródło	utrzymywani			nie ustalone źródło utrzymania
		razem	poza rol- nictwem	w rol- nictwie		razem	poza rol- nictwem	w rol- nictwie	
Ogółem lat	2,62	2,60	2,27	3,39	2,91	2,63	2,30	3,57	2,62
15 - 19	0,58	0,59	0,58	0,60	0,88	0,52	0,55	0,41	0,43
20 - 24	1,05	1,05	1,00	1,33	1,10	0,84	0,81	1,07	0,92
25 - 29	1,73	1,74	1,63	2,27	1,76	1,60	1,56	1,86	1,65
30 - 34	2,31	2,31	2,17	2,92	2,36	2,22	2,11	3,17	2,29
35 - 39	2,75	2,75	2,55	3,41	2,86	2,64	2,56	3,28	2,79
40 - 44	3,07	3,07	2,85	3,63	3,05	2,97	2,93	3,25	3,09
45 - 49	3,20	3,22	2,94	3,76	2,96	2,94	2,80	3,71	3,12
50 - 54	3,22	3,27	2,92	3,78	2,93	2,85	2,46	3,88	3,09
55 - 59	3,24	3,34	2,88	3,83	2,91	3,03	2,70	3,56	3,12
60 - 64	3,22	3,36	2,73	3,79	2,96	3,30	2,93	3,78	3,03
65 - 69	3,34	3,57	2,53	3,95	3,01	3,84	3,32	4,27	3,31
70 lat	3,16	3,33	2,23	3,60	2,86	3,92	3,85	3,95	3,42
Wiek nie ustalony	2,60	2,63	2,20	3,33	2,78	2,93	2,47	3,57	2,16
Pracujące razem	2,64	2,64	2,22	3,39	2,97	2,33	2,13	3,36	2,17
15 - 19 lat	0,46	0,45	0,43	0,52	0,83	0,59	0,63	0,25	0,40
20 - 24	0,95	0,95	0,88	1,28	0,99	0,85	0,88	1,17	0,70
25 - 29	1,64	1,64	1,50	2,22	1,63	1,51	1,49	1,81	1,13
30 - 34	2,25	2,25	2,08	2,88	2,27	2,19	2,11	3,17	1,75
35 - 39	2,72	2,72	2,49	3,35	2,78	2,61	2,56	3,28	2,43
40 - 44	3,08	3,09	2,84	3,59	3,01	2,93	2,88	3,27	2,60
45 - 49	3,24	3,27	2,94	3,73	2,95	2,81	2,70	3,55	2,79
50 - 54	3,33	3,38	2,96	3,76	2,95	2,87	2,47	4,04	2,82
55 - 59	3,41	3,51	2,95	3,82	2,94	2,92	2,52	3,74	2,89
60 - 64	3,60	3,65	3,07	3,79	3,41	2,93	2,51	3,38	2,93
65 - 69	3,81	3,88	2,95	3,96	3,41	3,91	3,54	4,09	3,63
70 lat	3,46	3,54	2,27	3,60	2,95	3,45	5,00	3,11	2,89
Wiek nie ustalony	2,69	2,69	2,19	3,30	3,01	2,30	2,28	2,33	2,07
W tym:									
Pracujące poza									
rolnictwem	1,98	1,94	1,92	2,54	2,53	2,09	2,09	2,02	1,62
15 - 19 lat	0,41	0,40	0,40	0,41	0,83	0,59	0,63	—	0,29
20 - 24	0,83	0,83	0,83	0,89	0,92	0,82	0,82	0,63	0,63
25 - 29	1,39	1,39	1,38	1,74	1,54	1,46	1,47	0,50	0,95
30 - 34	1,91	1,91	1,89	2,47	2,09	2,09	2,08	2,80	1,50
35 - 39	2,27	2,26	2,24	2,83	2,53	2,52	2,53	2,00	2,05
40 - 44	2,57	2,55	2,53	3,38	2,75	2,86	2,86	2,60	2,30
45 - 49	2,61	2,60	2,57	3,48	2,68	2,69	2,70	2,25	2,17
50 - 54	2,56	2,55	2,53	2,96	2,66	2,44	2,43	3,00	2,16
55 - 59	2,44	2,44	2,39	3,29	2,45	2,47	2,48	2,00	2,32
60 - 64	2,47	2,38	2,32	3,25	2,66	2,29	2,23	700,	2,11
65 - 69	2,50	2,51	2,35	3,75	2,41	3,22	3,22	—	2,00
70 lat	2,39	2,08	1,64	4,50	2,50	5,00	5,00	—	—
Wiek nie ustalony	1,89	1,87	1,86	2,21	2,23	2,37	2,28	4,00	1,50
Pracujące									
w rolnictwie	3,40	3,39	3,28	3,43	3,67	3,47	3,36	3,49	3,16
15 - 19 lat	0,54	0,53	0,53	0,53	—	0,50	—	0,50	0,83
20 - 24	1,33	1,33	1,31	1,34	1,32	1,35	1,14	1,44	1,11
25 - 29	2,25	2,26	2,22	2,28	2,18	2,16	2,60	2,00	1,91
30 - 34	2,94	2,94	2,97	2,93	3,14	3,23	3,14	3,25	2,65
35 - 39	3,42	3,41	3,45	3,39	3,70	3,58	3,67	3,54	3,57
40 - 44	3,64	3,64	3,72	3,60	3,38	3,40	3,56	3,36	3,13
45 - 49	3,76	3,76	3,81	3,74	3,72	3,55	2,67	3,69	3,57

cd. tab. 3

Wiek, źródło utrzymania mężatek	Mężatki według źródła utrzymania męża								
	Ogółem	pracujący			mający niezarob- kowe źródło	utrzymywani			nie ustalone źródło utrzymania
		razem	poza rol- nictwem	w rol- nictwie		razem	poza rol- nictwem	w rol- nictwie	
50 - 54	3,78	3,79	3,79	3,79	3,60	4,06	3,50	4,13	3,70
55 - 59	3,81	3,83	3,80	3,83	3,70	3,80	3,33	3,84	3,43
60 - 64	3,76	3,77	3,62	3,79	3,79	3,46	4,25	3,33	3,21
65 - 69	3,89	3,92	3,26	3,96	3,64	4,11	4,25	4,09	3,76
70 lat	3,51	3,57	2,73	3,59	3,04	3,30	5,00	3,11	2,89
Wiek nie ustalony	3,35	3,33	3,28	3,34	4,24	2,13	—	2,13	3,31
Utrzymywane									
razem	2,57	2,48	2,28	3,32	3,01	3,27	2,78	3,74	2,39
15 - 19 lat	0,71	0,72	0,71	0,79	0,89	0,47	0,48	0,46	0,60
20 - 24	1,25	1,26	1,23	1,48	1,39	0,84	0,78	1,00	0,89
25 - 29	1,96	1,96	1,90	2,54	1,98	1,91	1,93	1,89	1,87
30 - 34	2,48	2,48	2,41	3,14	2,64	2,31	1,88	3,11	2,30
35 - 39	2,86	2,86	2,73	3,87	3,23	2,91	2,63	3,29	2,88
49 - 44	3,02	3,01	2,88	4,10	3,21	3,18	3,35	2,83	2,95
45 - 49	3,06	3,07	2,96	4,06	2,98	3,50	3,37	3,76	2,84
50 - 54	2,97	2,98	2,86	3,96	2,97	2,95	2,58	3,46	2,35
55 - 59	2,98	3,00	2,86	3,94	2,94	3,24	3,08	3,35	2,65
60 - 64	3,01	2,92	2,75	3,85	3,02	3,84	3,54	4,09	3,32
65 - 69	3,15	2,88	2,55	3,90	3,14	4,13	3,69	4,40	3,44
70 lat	3,05	2,73	2,31	3,70	2,97	4,19	4,23	4,17	2,40
Wiek nie ustalony	2,49	2,41	2,24	3,68	2,60	3,77	2,75	4,36	2,48
W tym:									
Utrzymywane									
poza rolnictwem	2,45	2,36	2,36	3,12	2,96	2,82	2,78	4,18	2,10
15 - 19 lat	0,71	0,71	0,71	1,15	0,89	0,48	0,48	—	0,50
20 - 24	1,22	1,23	1,23	1,15	1,32	0,78	0,76	2,00	0,82
25 - 29	1,90	1,90	1,89	2,60	1,99	1,93	1,93	—	1,76
30 - 34	2,39	2,39	2,38	3,11	2,65	1,94	1,94	—	1,85
35 - 39	2,72	2,70	2,70	3,70	3,20	2,60	2,63	2,00	2,73
40 - 44	2,87	2,86	2,85	3,22	3,16	3,35	3,35	—	2,71
45 - 49	2,94	2,94	2,93	4,29	2,95	3,40	3,47	1,00	2,41
50 - 54	2,84	2,83	2,83	3,47	2,90	2,58	2,58	—	2,31
55 - 59	2,86	2,85	2,84	4,09	2,89	3,12	3,12	—	2,38
60 - 64	2,88	2,75	2,74	4,18	2,95	3,54	3,47	4,83	3,11
65 - 69	2,98	2,55	2,52	3,90	3,09	3,77	3,72	5,00	2,90
70 lat	2,86	2,36	2,31	4,50	2,91	4,13	4,23	2,00	2,25
Wiek nie ustalony	2,26	2,16	2,17	1,25	2,59	2,75	2,75	—	2,59
Utrzymywane									
w rolnictwie	3,33	3,26	3,02	3,33	3,85	3,70	2,33	3,73	3,43
15 - 19	0,73	0,75	0,65	0,77	—	0,46	—	0,46	1,00
20 - 24	1,45	1,46	1,32	1,50	2,00	1,00	1,25	0,97	1,63
25 - 29	2,45	2,47	2,20	2,54	1,00	1,00	2,00	1,89	2,53
30 - 34	3,11	3,11	2,99	3,15	2,55	2,90	1,00	3,11	4,25
35 - 39	3,76	3,77	3,42	3,87	3,45	3,38	—	3,38	3,29
40 - 44	3,95	3,97	3,49	4,14	4,00	2,83	—	2,83	3,38
45 - 49	3,90	3,93	3,55	4,05	3,45	3,71	—	3,94	3,88
50 - 54	3,88	3,91	3,68	3,98	3,98	3,46	—	3,46	2,45
55 - 59	3,80	3,85	3,50	3,93	3,85	3,32	1,00	3,35	3,80
60 - 64	3,86	3,75	3,19	3,83	3,98	4,10	11,0	4,05	3,88
65 - 69	4,06	3,88	3,61	3,90	3,95	4,36	2,67	4,38	4,67
70 lat	3,93	3,66	—	3,66	3,87	4,22	—	4,22	3,00
Wiek nie ustalony	3,82	3,83	3,78	3,84	3,50	4,36	—	4,36	2,00

Źródło: Narodowy spis powszechny 8 XII 1970 - Dzietność kobiet, Polska, Część I. GUS, Warszawa 1971, s. 178.

Kobiety według liczby urodzeń żywych, wieku, stosunku do pracy i grupy społecznej w 1972 r.

Grupa wieku, stosunek do pracy i grupy społecznej	Ogółem	Liczba urodzeń żywych										Przeciętny nr kolejności urodzeń
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9 i więcej	
Ogółem	16160	876	3522	5480	3141	1581	780	356	207	105	112	2,46
Pracujące zawodowo	11751	678	2709	3963	2223	1117	538	231	146	73	73	2,40
z tego:												
Pracownice fizyczne	4317	253	909	1521	875	425	181	61	49	24	19	2,38
Pracownice umysłowe	3995	327	1493	1564	437	114	39	10	8	1	2	1,68
Samodzielne i pomagające	3439	98	307	878	911	578	318	160	89	48	52	3,25
Utrzymywane przez pracujących	4080	172	754	1427	858	422	215	116	57	29	32	2,59
Utrzymywane przez pracowników fizycznych	2983	119	537	1005	631	325	171	99	45	24	27	2,67
Utrzymywane przez pracowników umysł.	876	38	184	362	177	71	25	11	5	1	2	2,26
Utrzymywane przez samodzielnych i pomagających	223	15	33	60	50	26	19	6	7	4	3	2,91
Utrzymywane z niezarobkowych źródeł	327	26	59	90	60	42	27	9	4	3	7	2,75
Rolnictwo												
Ogółem	4315	132	439	111	192	700	395	198	112	70	67	3,22
w tym:												
20 - 24	308	13	9134	124	31	6	—	—	—	—	—	1,62
25 - 29	468	16	102	203	106	26	11	4	—	—	—	2,16
30 - 34	610	15	46	202	175	107	39	15	9	2	—	2,90
35 - 39	836	21	45	179	248	168	84	40	30	15	6	3,43
40 - 44	1069	28	59	220	271	216	141	60	29	22	23	3,58
45 - 49	1017	39	47	181	261	177	120	79	44	31	38	3,84
Pracujące zawodowo	3760	112	368	966	968	623	344	167	97	59	56	3,23
z tego:												
Pracownice fizyczne	251	8	32	59	47	46	28	8	8	11	4	3,37
Pracownice umysłowe	139	7	45	59	21	5	1	—	—	1	—	1,86
Samodzielne i pomagające	3370	97	291	848	900	572	315	159	89	47	52	3,27
Utrzymywane przez pracujących	555	20	71	144	124	77	51	31	15	11	11	3,21
z tego:												
Utrzymywane przez pracowników fizycznych	380	10	52	106	81	50	34	23	10	7	7	3,19
Utrzymywane przez pracowników umysł.	64	3	7	20	16	10	3	3	1	—	1	2,89
Utrzymywane przez samodzielnych i pomagających	111	7	12	18	27	17	14	5	4	4	3	3,49
Pozarolnicze działy gospodarki —												
Ogółem	11518	718	3024	4280	1989	839	358	149	91	32	38	2,16
w tym:												
20 - 24	1316	142	789	334	47	4	—	—	—	—	—	1,23
25 - 29	2077	152	864	812	197	38	12	2	—	—	—	1,59
30 - 34	2154	93	517	960	384	111	53	23	7	3	3	2,11
35 - 39	2253	91	376	936	482	232	73	21	23	8	11	2,42
40 - 44	2066	119	267	739	475	244	123	48	29	10	12	2,64
45 - 49	1636	121	199	495	404	210	97	55	32	11	12	2,74
Pracujące zawodowo	7991	566	2341	2997	1255	494	194	64	49	14	17	2,01
z tego:												
Pracownice fizyczne	4066	245	877	1462	828	379	153	53	41	13	15	2,32
Pracownice umysłowe	3856	320	1448	1505	416	109	38	10	8	—	2	1,68
Samodzielne i pomagające	69	1	16	30	11	6	3	1	—	1	—	2,35
Utrzymywane przez pracujących	3527	152	683	1283	734	345	164	85	42	18	21	2,50
z tego:												
Utrzymywane przez pracowników fizycznych	2603	109	485	899	550	275	137	76	35	17	20	2,60
Utrzymywane przez pracowników umysł.	812	35	177	342	161	61	22	8	4	1	1	2,21
Utrzymywane przez samodzielnych i pomagających	112	8	21	42	23	9	5	1	3	—	—	2,34

Tabela 5

Przeciętne numery kolejności urodzeń małżeńskich według charakteru miejscowości, stosunku do pracy, źródła utrzymania i stanowiska w zawodzie matki w latach 1967/1968 w Wielkopolsce

Cechy społeczno-zawodowe matki	Przeciętne numery kolejności urodzeń				
	Wielkopolska	Miasto Poznań	b. województwo	miasta i osiedla	wsie
Ogółem	2,45	1,81	2,53	2,20	2,69
W rolnictwie	2,97	2,03	2,98	2,62	3,00
Czynne zawodowo	2,89	1,75	2,90	2,41	2,94
pracownice fizyczne	2,32	2,45	2,32	2,19	2,33
pracownice umysłowe	1,75	1,49	1,70	1,98	1,74
członkinie spółdzielni	3,89	—	3,89	—	3,89
samodzielne	3,80	—	3,71	3,67	3,78
pomagające	3,09	—	3,09	2,74	3,10
Bierne zawodowo	3,04	2,38	3,04	2,77	3,07
pracownice fizyczne	3,08	2,56	3,09	2,81	3,11
pracownice umysłowe	2,68	2,36	2,70	2,52	2,76
członkinie spółdzielni	3,35	—	3,35	1,00	3,36
samodzielne	2,43	1,00	2,44	2,25	2,44
pomagające					
Poza rolnictwem	2,22	2,43	2,30	2,16	2,42
Czynne zawodowo	1,77	1,64	1,82	1,83	1,79
pracownice fizyczne	1,94	1,85	1,76	2,04	1,85
pracownice umysłowe	1,63	1,52	1,68	1,66	1,71
członkinie spółdzielni	1,69	2,00	1,65	1,52	2,00
samodzielne	1,75	1,40	1,84	1,67	2,00
pomagające	2,51	—	2,51	2,75	2,49
Bierne zawodowo	2,61	2,26	2,65	2,62	2,66
pracownice fizyczne	2,70	2,40	2,70	2,66	2,72
pracownice umysłowe	2,26	2,01	2,31	2,42	2,24
członkinie spółdzielni	2,58	2,00	2,14	2,10	2,20
samodzielne	2,54	2,13	2,60	2,74	2,51
pomagające	2,42	1,00	2,46	3,00	2,38
Niezarobkowe źródła	3,59	1,58	3,86	3,86	3,86

Źródło: Maria Wiecanowska, *Ruch naturalny ludności dla miasta Poznania i województwa poznańskiego według cech społeczno-zawodowych*, Poznań 1970 (maszynopis w Zakładzie Statystyki Ekonomicznej i Demografii AE Poznań — praca oparta na danych WUS w Poznaniu).

Tabela 6

Przeciętne numery kolejności urodzenia według charakteru miejscowości, grup wieku i cech społeczno-zawodowych matki w latach 1967/1968 w Wielkopolsce

Wyszczególnienie	Przeciętne numery kolejności urodzenia					
	Ogółem	w rolnictwie		poza rolnictwem		niezarobkowe źródła utrzymania
		czynne zawodowo	bierne zawodowo	czynne zawodowo	bierne zawodowo	
Wielkopolska	2,41	2,80	2,99	1,76	2,59	3,08
19 lat i mniej	1,30	1,13	1,17	1,13	1,28	1,14
20 - 24	1,55	1,16	1,83	1,29	1,70	1,44
25 - 29	2,48	2,67	3,05	1,91	1,76	2,81
30 - 34	3,48	3,64	4,12	2,59	3,77	4,23
35 - 39	4,47	4,59	5,02	3,14	4,68	5,75
44 - 44	5,43	5,38	5,91	4,12	5,74	6,13
45 - 49	6,03	5,79	6,88	4,60	5,85	4,00
50 lat i więcej	4,20	2,50	5,00	—	5,50	—
Miasto Poznań	1,80	1,75	2,39	1,63	2,23	1,60
19 lat i mniej	1,08	1,17	1,00	1,05	1,13	1,00
20 - 24	1,33	1,18	1,55	1,24	1,63	1,06
25 - 29	1,88	1,55	2,56	1,71	2,41	2,00
30 - 34	2,48	2,50	3,00	2,25	3,07	2,25
35 - 39	3,19	1,80	4,50	2,74	3,68	6,33
40 - 44	3,61	3,00	2,00	3,14	4,48	2,00
45 - 49	4,50	—	—	1,00	8,00	—
50 lat i więcej	—	—	—	—	—	—
B. województwo	2,49	2,81	3,00	2,62	2,62	3,42
19 lat i mniej	1,14	1,13	1,18	1,07	1,17	1,17
20 - 24	1,59	1,59	1,83	1,31	1,74	1,69
25 - 29	2,57	2,68	3,06	1,98	2,79	2,92
30 - 34	3,61	3,66	4,13	2,73	3,84	4,40
35 - 39	4,60	4,60	5,02	2,64	4,79	4,03
40 - 44	4,57	5,39	5,94	4,50	5,84	6,40
45 - 49	6,04	5,97	6,88	5,50	5,63	4,00
50 lat i więcej	4,20	1,00	5,00	—	5,50	—
Miasta i osiedla	2,17	2,26	2,72	1,82	2,58	3,28
19 lat i mniej	1,11	1,12	1,16	1,06	1,14	1,20
20 - 24	1,47	1,43	1,80	1,30	1,75	1,65
25 - 29	2,26	2,20	2,90	1,94	2,69	2,82
30 - 34	3,15	2,94	3,72	2,66	3,63	4,75
35 - 39	4,08	4,43	3,79	3,43	4,53	5,73
40 - 44	5,14	5,17	4,92	4,37	5,59	5,33
45 - 49	5,44	5,00	—	5,67	5,20	—
50 lat i więcej	1,00	—	—	—	1,00	—
Wieś	2,65	2,85	3,02	1,77	2,65	3,52
19 lat i więcej	1,16	1,13	1,17	1,08	1,18	1,13
20 - 24	1,65	1,63	1,83	1,31	1,73	1,70
25 - 29	2,74	2,72	3,07	2,05	2,84	3,15
30 - 34	3,83	3,70	4,17	2,88	3,96	4,25
35 - 39	4,78	4,60	5,06	3,63	4,92	5,59
40 - 44	5,71	5,40	6,00	4,79	5,98	6,00
45 - 49	6,13	6,00	6,88	4,00	5,79	4,00
50 lat i więcej	3,75	2,50	5,00	—	8,00	—

Źródło: Maria Wiecanowska, *Ruch naturalny ludności dla miasta Poznania i województwa poznańskiego według cech społeczno-zawodowych*, Poznań 1970 (maszynopis w Zakładzie Statystyki Ekonomicznej i Demografii AE Poznań — praca oparta na danych WUS w Poznaniu).

Tablica 7

**Dzietność i aktywność zawodowa kobiet
w b. woj. białostockim — miasta i wsie**

Grupy rodzin według wieku matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Rolnictwo indywi- dualne	Rolnictwo uspo- łecznione i leś- nictwo		Przemysł, budow- nictwo, obrót, transport		Usługi nieprodukcyjne	
		kobiety zawodowo:					
		czynne	bierne	czynne	bierne	czynne	bierne
Matki w wieku do 24 lat							
0 - 2 dzieci	5	1	2	54	19	35	3
3 - 5 dzieci	2	—	—	2	—	—	—
Razem rodzin	7	1	2	56	19	35	3
Średnia liczba żywo uro- dzonych dzieci	1,9	0,0	1,0	0,9	1,2	1,1	0,7
Matki w wieku 25 - 34 lat							
0 - 2 dzieci	35	1	1	66	16	39	10
3 - 5 dzieci	39	1	1	25	18	15	10
6 - 8 dzieci	2	—	—	2	—	—	—
Razem rodzin	76	2	2	93	34	54	20
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	2,9	2,5	2,5	1,3	2,7	2,1	2,6
Matki w wieku 35 - 44 lat							
0 - 2 dzieci	72	2	2	39	25	35	8
3 - 5 dzieci	198	4	10	46	55	30	19
8 - 6 dzieci	25	—	—	—	5	2	—
9 - 11 dzieci	1	—	—	—	—	—	—
Razem rodzin:	296	6	12	85	85	67	27
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci:	3,5	3,0	3,5	2,6	3,3	2,5	3,1
Matki w wieku 45 - 54 lat							
0 - 2 dzieci	14	—	—	7	4	5	4
3 - 5 dzieci	71	—	3	9	18	8	6
6 - 8 dzieci	18	—	—	—	5	1	2
9 - 11 dzieci	1	—	—	—	1	—	—
Razem rodzin:	104	—	3	16	28	14	12
Średnia liczba dzieci : żywo urodzonych	4,1	—	4,0	2,6	4,3	3,1	3,6
Matki w wieku 55 lat i więcej							
0 - 2 dzieci	4	1	—	1	4	—	1
3 - 5 dzieci	13	—	—	2	7	1	1
6 - 8 dzieci	2	—	—	—	1	—	—
Razem rodzin:	19	1	—	3	12	1	2
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci:	3,6	2,0	—	3,7	3,3	4,0	2,5

Źródło: Ankieta Zakładu Statystyki Ekonomicznej i Demografii AE w Poznaniu z 1970 r. w sprawie wielkości rodziny

Tabela 8

Dzietność i aktywność zawodowa kobiet
w b. woj. katowickim — miasta i wsie

Grupy rodzin według wieku matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Rolnictwo indywidualne	Rolnictwo uspołecznione i leśnictwo		Przemysł, budownictwo, obrót, transport		Usługi nieprodukcyjne	
		kobiety zawodowo:					
		czynne	biernie	czynne	biernie	czynne	biernie
Matki w wieku do 24 lat							
0 - 2 dzieci	3	21	4	305	153	144	13
3 - 5 dzieci	—	—	—	6	9	2	1
6 - 8 dzieci	—	—	—	—	—	—	—
9 - 11 dzieci	—	—	—	—	—	—	—
Razem rodzin	3	21	4	311	162	146	14
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	1,7	0,4	0,7	1,0	1,2	0,7	1,2
Matki w wieku 25 - 34 lat							
0 - 2 dzieci	5	27	6	323	236	184	15
3 - 5 dzieci	2	—	2	64	89	14	3
6 - 8 dzieci	—	—	—	1	2	1	—
9 - 11 dzieci	—	—	—	—	—	—	—
Razem rodzin	7	27	8	388	327	199	18
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci:	1,7	0,9	1,9	1,7	2,1	1,4	2,0
Matki w wieku 35 - 44 lat							
0 - 2 dzieci	17	13	11	206	214	93	38
3 - 5 dzieci	8	1	13	142	191	34	19
6 - 8 dzieci	—	—	—	3	14	2	1
9 - 11 dzieci	—	—	—	—	2	—	—
Razem rodzin	25	14	24	351	421	129	55
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	1,9	1,1	2,4	2,3	2,7	2,1	2,3
Matki w wieku 45 - 54 lat							
0 - 2 dzieci	11	3	8	76	136	45	25
3 - 5 dzieci	16	1	1	49	137	16	10
6 - 8 dzieci	—	—	—	1	9	2	—
9 - 11 dzieci	—	—	—	—	2	—	—
Razem rodzin	27	4	9	126	284	63	35
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	2,6	1,7	1,8	2,2	2,7	2,1	2,0
Matki w wieku 55 lat i więcej							
0 - 2 dzieci	24	1	8	19	138	15	15
3 - 5 dzieci	17	—	4	13	100	13	5
6 - 8 dzieci	—	—	1	1	22	1	1
9 - 11 dzieci	—	—	—	—	1	—	1
Razem rodzin	41	1	13	32	261	29	22
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	2,0	2,0	1,8	2,2	2,7	2,3	2,4

Źródło: jak w tabeli 7.

Tabela 9

Dzietność i aktywność zawodowa kobiet
w m. Bydgoszczy

Grupa rodzin według wieku matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Przemysł, budownictwo obróć, transport		Usługi nieprodukcyjne	
	kobiety zawodowo			
	czynne	bierne	czynne	bierne
Matki w wieku do 24 lat				
0 - 2 dzieci	88	8	45	2
3 - 5 dzieci	3	—	—	—
Razem rodzin	91	8	45	2
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	1,1	1,5	1,2	1,0
Matki w wieku 25 - 34 lat				
0 - 2 dzieci	115	34	95	5
3 - 5 dzieci	21	5	10	6
6 - 8 dzieci	—	—	—	—
Razem rodzin	136	39	105	11
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	1,8	1,8	1,5	2,6
Matki w wieku 35 - 44 lat				
0 - 2 dzieci	44	22	51	17
3 - 5 dzieci	21	24	17	6
6 - 8 dzieci	—	3	1	—
Razem rodzin	65	49	69	23
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	2,3	2,8	2,2	2,0
Matki w wieku 45 - 54 lat				
0 - 2 dzieci	11	18	10	9
3 - 5 dzieci	18	23	7	10
6 - 8 dzieci	—	—	—	—
Razem rodzin	27	41	17	19
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	2,8	2,7	2,5	2,4
Matki w wieku 55 lat i więcej				
0 - 2 dzieci	1	6	2	4
3 - 5 dzieci	4	7	1	5
6 - 8 dzieci	1	2	—	1
Razem rodzin	6	15	3	10
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	3,6	3,3	1,5	3,1

Źródło jak w tabeli 7.

Dzietność i aktywność zawodowa kobiet
w m. Wrocławiu

Grupy rodzin według wieku matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Przemysł, budownictwo, obróć, transport		Usługi nieprodukcyjne	
	kobiety zawodowo			
	czynne	bierne	czynne	bierne
Matki w wieku do 24 lat				
0 - 2 dzieci	93	20	42	5
3 - 5 dzieci	2	—	3	1
6 - 8 dzieci	—	1	—	—
Razem rodzin	95	21	45	6
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	0,9	1,2	1,0	1,8
Matki w wieku 25 - 34 lat				
0 - 2 dzieci	146	25	57	15
3 - 5 dzieci	18	10	11	5
6 - 8 dzieci	—	—	—	—
Razem rodzin	164	35	68	20
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	1,5	2,0	1,8	2,0
Matki w wieku 35 - 44 lat				
0 - 2 dzieci	107	45	45	16
3 - 5 dzieci	41	31	20	10
6 - 8 dzieci	1	3	—	—
9 - 11 dzieci	1	—	—	—
Razem rodzin	150	79	65	26
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	2,1	2,5	2,1	2,3
Matki w wieku 45 - 54 lat				
0 - 2 dzieci	25	21	8	5
3 - 5 dzieci	16	13	13	7
6 - 8 dzieci	—	—	—	—
9 - 11 dzieci	1	—	—	—
Razem rodzin	42	34	21	12
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	2,2	2,4	2,5	2,9
Matki w wieku 55 lat i więcej				
0 - 2 dzieci	7	9	6	15
3 - 5 dzieci	1	6	1	13
6 - 8 dzieci	—	—	—	1
Razem rodzin	8	15	7	29
Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	1,5	2,1	1,1	2,3

Źródło jak w tabeli 7.

Tabela 11

Współzależność wieku rodziców w chwili zawarcia związku małżeńskiego oraz liczby żywo urodzonych dzieci z obszarem użytkowanego gospodarstwa w b. woj. białostockim — miasta i wsie

Wiek matki i areał gospodarstwa	Liczba zbadanych rodzin	Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	Średni wiek w chwili zawarcia związku małżeńskiego przez:	
			matkę	ojca
Matki w wieku do 24 lat				
Areał gospodarstwa do 5 ha	5	2,0	19,2	22,6
5 - 9 ha	3	1,7	20,3	25,0
10 - 14 ha	2	1,0	19,0	26,5
Razem i średnie:	10	1,7	19,5	24,1
Matki w wieku 25 - 34 lat				
Areał gospodarstwa do 5 ha	11	2,9	19,1	24,8
5 - 9 ha	35	3,0	19,0	25,4
10 - 14 ha	19	1,8	19,6	23,5
15 - 19 ha	12	2,6	19,2	22,3
20 - 24 ha	1	3,0	19,0	25,0
Razem i średnie:	78	2,6	19,2	24,4
Matki w wieku 35 - 44 lat				
Areał gospodarstwa do 5 ha	80	3,3	21,6	26,4
5 - 9 ha	115	3,4	21,5	25,6
10 - 14 ha	88	3,5	21,8	26,1
15 - 19 ha	21	3,4	22,2	25,1
20 - 24 ha	4	4,3	18,6	28,0
25 - 29 ha	2	3,0	18,0	31,0
30 - 34 ha	1	4,0	22,0	31,0
Razem i średnie:	311	3,4	21,6	26,0
Matki w wieku 45-54 lat				
Areał gospodarstwa do 5 ha	13	4,3	21,5	32,9
5 - 9 ha	55	3,9	21,3	26,4
10 - 14 ha	29	4,2	24,1	28,1
15 - 19 ha	5	3,8	29,2	30,4
20 - 24 ha	3	5,3	18,3	23,0
25 - 29 ha	—	—	—	—
30 - 34 ha	—	—	—	—
35 - 39 ha	1	4,0	19,0	31,0
Razem i średnie:	106	4,1	22,4	27,8
Matki w wieku 55 lat i więcej				
Areał gospodarstwa do 5 ha	5	2,4	24,6	19,5
5 - 9 ha	8	4,1	23,9	26,5
10 - 14 ha	6	3,8	21,5	22,7
Razem i średnie:	19	3,6	23,3	23,5

Źródło jak w tabeli 7.

Tabela 12

Współzależność wieku rodziców w chwili zawarcia związku małżeńskiego oraz liczby dzieci żywo urodzonych z obszarem użytkowanego gospodarstwa w b. woj. katowickim — miasta i wsie

Wiek matki i areal gospodarstwa	Liczba zbadanych rodzin	Średnia liczba żywo urodzonych dzieci	Średni wiek w chwili zawarcia związku małżeńskiego przez:	
			matkę	ojca
Matki w wieku do 24 lat				
Areal gospodarstwa do 5 ha	2	1,5	19,0	23,5
Razem i średnie:	2	1,5	19,0	23,5
Matki w wieku 25 - 34 lat				
Areal gospodarstwa do 5 ha	1	2,0	22,0	22,0
Razem i średnie:	1	2,0	22,0	22,0
Matki w wieku 35 - 44 lat				
Areal gospodarstwa do 5 ha	6	2,5	22,0	22,0
5 - 9 ha	1	4,0	22,0	22,0
Razem i średnie:	7	2,7	22,0	22,0
Matki w wieku 45 - 54 lat				
Areal gospodarstwa do 5 ha	5	4,4	20,4	22,6
5 - 9 ha	1	5,0	28,0	28,0
Razem i średnie:	6	4,5	21,7	23,5
Matki w wieku 55 lat i więcej				
Areal gospodarstwa do 5 ha	3	3,0	28,3	31,0
Razem i średnie:	3	3,0	28,3	31,0

Źródło jak w tabeli 7.

Tabela 13

Średnie odstępy proto- i intergenetyczne w grupach rodzin utworzonych według liczby żywo urodzonych dzieci, wieku matki oraz jej aktywności zawodowej w b. woj. białostockim — miasta

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstępy proto- i inter- genetyczne w miesiącach między kolejnością urodzenia podaną niżej				
			I	II	III	IV	V
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim			
Matki w wieku poniżej 25 lat które urodziły:							
1 dziecko	czynne	41	13,8				
	bierne	8	12,7				
2 dzieci	czynne	17	16,0	32,6			
	bierne	5	11,0	38,6			
3 dzieci	czynne	1	19,0	27,0	20,0		
	bierne	—	—	—	—		

Źródło jak w tabeli 7.

cd. tab. 13

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstęp-y proto- i inter- genetyczne w miesiącach między kolejnością urodzenia podaną niżej				
			I	II	III	IV	V
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim			
4 dzieci	czynne	—	—	—	—	—	—
	bierne	—	—	—	—	—	—
	roln. indyw.	1	14,0	24,0	24,0	24,0	24,0
Razem i średni odstęp	czynne	59	14,5	30,9	20,0	—	—
	bierne	13	12,1	38,6	—	—	—
	roln. indyw.	1	14,0	24,0	24,0	24,0	24,0
Matki w wieku 25 - 34 lat, które urodziły							
1 dziecko	czynne	22	34,1	—	—	—	—
	bierne	4	25,3	—	—	—	—
2 dzieci	czynne	66	18,3	46,7	—	—	—
	bierne	8	19,0	55,4	—	—	—
	roln. indyw.	2	21,5	21,5	—	—	—
3 dzieci	czynne	21	17,6	33,2	36,2	—	—
	bierne	3	13,3	34,3	100,7	—	—
	roln. indyw.	1	9,0	24,0	48,0	—	—
4 dzieci	czynne	6	24,7	25,3	41,8	35,0	—
	bierne	2	15,0	31,0	34,3	50,3	—
5 dzieci	czynne	3	12,3	18,0	30,3	47,0	40,0
	bierne	—	—	—	—	—	—
	roln. indyw.	1	5,0	19,0	18,0	51,0	28,0
Razem i średni odstęp	czynne	118	21,3	41,5	36,7	39,0	40,0
	bierne	17	19,0	46,8	74,1	50,3	—
	roln. indyw.	4	14,3	21,5	33,0	51,0	28,0
Matki w wieku 35 - 44 lat, które urodziły							
1 dziecko	czynne	12	66,4	—	—	—	—
	bierne	3	47,0	—	—	—	—
2 dzieci	czynne	43	28,5	41,2	—	—	—
	bierne	14	36,1	65,1	—	—	—
	roln. indyw.	2	38,5	26,5	—	—	—
3 dzieci	czynne	30	21,7	30,2	52,6	—	—
	bierne	19	21,1	30,4	41,9	—	—
	roln. indyw.	5	19,0	41,0	66,2	—	—
4 dzieci	czynne	12	18,8	24,8	36,7	46,5	—
	bierne	11	17,0	30,1	34,6	56,0	—
	roln. indyw.	2	11,0	25,0	44,5	38,0	—
5 dzieci	czynne	9	22,3	23,4	32,6	28,4	54,6
	bierne	5	17,6	20,6	26,2	53,4	26,6
	roln. indyw.	5	14,0	23,0	22,8	27,4	53,6
Razem i średni odstęp:	czynne	106	29,2	33,9	45,3	38,7	54,6
	bierne	52	25,4	39,2	37,4	55,2	26,6
	roln. i indyw.	14	18,9	30,2	40,3	30,4	53,6

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstępy protogenetyczne w miesiącach między kolejnością urodzenia podaną niżej				
			I	II	III	IV	V
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim			
Matki w wieku 45 - 54 lat, które urodziły							
1 dziecko	czynne	2	14,0				
	bierne	4	26,5				
	roln. indyw.	1	25,0				
2 dzieci	czynne	5	38,2	27,2			
	bierne	4	25,8	27,2			
	roln. indyw.	1	67,0	27,0			
3 dzieci	czynne	7	42,4	47,6	46,9		
	bierne	6	17,0	63,5	27,2		
	roln. indyw.	1	0,0	48,0	172,0		
4 dzieci	czynne	6	24,7	29,5	32,0	91,0	
	bierne	6	16,0	42,3	47,7	54,3	
	roln. indyw.	3	20,3	30,0	45,7	51,3	
5 dzieci	czynne	2	7,0	24,5	21,5	32,0	76,5
	bierne	8	22,5	42,5	29,1	20,4	44,3
	roln. indyw.	3	11,7	19,3	35,3	46,7	51,3
Razem i średni odstęp	czynne	22	30,8	34,8	37,6	76,3	76,5
	bierne	28	21,0	45,2	34,1	35,2	44,3
	roln. indyw.	9	20,9	27,9	59,4	49,0	51,3
Matki w wieku 55 lat i więcej, które urodziły:							
1 dziecko	roln. indyw.	1	34,0				
2 dzieci	czynne	2	26,5	62,0			
	bierne	4	24,3	62,0			
	roln. indyw.	1	26,0	59,0			
3 dzieci	bierne	1	12,0	36,0	96,0		
	roln. indyw.	1	27,0	41,0	34,0		
4 dzieci	czynne	1	24,0	24,0	60,0	24,0	
	bierne	3	7,3	29,7	67,0	97,7	
5 dzieci	czynne	1	21,0	104,0	56,0	49,0	16,0
	bierne	3	13,7	25,7	33,7	51,0	47,0
Razem i średni odstęp	czynne	4	24,5	63,0	58,0	36,5	16,0
	bierne	11	15,7	40,9	56,9	74,4	47,0
	roln. indyw.	3	29,0	50,0	34,0	—	—

Źródło jak w tabeli 7.

Tabela 14

Średnie odstępy proto- i intergenetyczne w grupach rodzin utworzonych według liczby żywo urodzonych dzieci, wieku matki oraz jej aktywności zawodowej w b. woj. białostockim — wie

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstępy proto- i intergenetyczne w miesiącach między kolejnością urodzenia podaną niżej				
			I	II	III	IV	V
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim			
Matki w wieku poniżej 25 lat, które urodziły:							
1 dziecko	czynne	4	12,5				
	bierne	1	3,0				
	roln. indyw.	4	12,0				
2 dzieci	czynne	1	16,0	21,0			
	bierne	2	9,5	18,5			
	roln. indyw.	1	11,0	31,0			
3 dzieci	czynne	1	15,0	23,0	19,0		
	bierne	—	—	—	—		
	roln. indyw.	1	15,0	68,0	23,0		
Razem i średni odstęp	czynne	6	13,5	22,0	19,0		
	bierne	3	6,4	18,5	—		
	roln. indyw.	6	12,3	49,5	23,0		
Matki w wieku 25 - 34 lat, które urodziły:							
1 dziecko	czynne	2	14,0				
	bierne	—	—				
2 dzieci	czynne	5	19,6	38,6			
	bierne	4	19,8	68,0			
	roln. indyw.	35	20,8	53,7			
3 dzieci	czynne	7	26,9	36,9	46,0		
	bierne	4	22,5	31,8	49,8		
	roln. indyw.	26	17,7	41,0	45,6		
4 dzieci	czynne	4	21,5	17,5	37,0	31,8	
	bierne	3	17,7	26,7	31,7	47,0	
	roln. indyw.	16	16,3	23,2	25,4	44,7	
5 dzieci	czynne	1	12,0	29,0	15,0	15,0	13,0
	bierne	1	12,0	56,0	11,0	11,0	11,0
	roln. indyw.	5	14,0	15,0	26,8	48,4	58,4
Razem i średni odstęp	czynne	19	21,7	32,4	40,4	28,4	13,0
	bierne	12	19,5	32,4	38,0	38,0	11,0
	roln. indyw.	82	18,5	41,4	36,7	45,6	58,4
Matki w wieku 35 - 44 lat, które urodziły							
1 dziecko	czynne	2	68,5				
	bierne	3	22,7				
	roln. indyw.	11	18,1				
2 dzieci	czynne	17	15,9	36,1			
	bierne	4	36,0	45,8			
	roln. indyw.	59	21,9	52,0			

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstępy protogenetyczne w miesiącach między kolejnością urodzenia podaną niżej				
			I	II	III	IV	V
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim			
3 dzieci	czynne	13	21,2	42,0	65,5		
	bierne	11	27,5	35,0	37,8		
	roln. indyw.	104	20,8	33,6	56,7		
4 dzieci	czynne	8	12,3	25,5	33,6	34,0	
	bierne	1	60,0	14,0	13,0	30,0	
	roln. indyw.	76	21,0	32,4	35,7	49,3	
5 dzieci	czynne	4	10,0	24,3	44,0	41,5	39,3
	bierne	2	84,5	15,5	39,5	31,0	31,0
	roln. indyw.	56	17,0	22,5	32,5	38,4	49,3
Razem i średni odstęp	czynne	44	18,7	34,8	51,9	36,5	39,3
	bierne	21	35,4	34,1	36,2	30,7	31,0
	roln. indyw.	306	20,3	34,9	44,2	44,7	49,3
Matki w wieku 45 - 54 lat, które urodziły:							
1 dziecko	czynne	1	26,0				
	bierne	—	—				
	roln. indyw.	1	12,0				
2 dzieci	czynne	—	—				
	bierne	1	12,0	65,0			
	roln. indyw.	10	21,6	78,0			
3 dzieci	czynne	3	9,3	56,3	68,7		
	bierne	—	—	—	—		
	roln. indyw.	19	32,7	49,7	67,8		
4 dzieci	czynne	1	21,0	34,0	14,0	17,0	
	bierne	2	26,0	66,0	48,0	43,0	
	roln. indyw.	33	37,7	33,9	52,0	87,0	
5 dzieci	czynne	3	16,0	24,0	30,3	36,7	29,3
	bierne	3	25,7	46,7	52,0	55,0	32,3
	roln. indyw.	30	31,5	42,8	46,0	41,4	43,2
Razem i średni odstęp:	czynne	8	15,4	39,3	44,4	31,8	29,3
	bierne	6	23,5	56,2	50,4	50,2	32,3
	roln. indyw.	93	32,7	44,6	53,5	65,3	43,2
Matki w wieku 55 lat i więcej, które urodziły:							
2 dzieci	roln. indyw.	2	25,0	85,0			
3 dzieci	czynne	—	—	—			
	bierne	2	19,0	24,0	29,5		
	roln. indyw.	6	52,3	69,2	54,7		
4 dzieci	czynne	1	14,0	25,0	117,0	117,0	
	roln. indyw.	4	36,5	42,6	73,0	70,0	
	roln. indyw.	4	14,0	53,8	42,5	49,5	49,0
Razem i średni odstęp	czynne	1	14,0	25,0	117,0	117,0	
	bierne	2	19,0	24,0	29,5	—	
	roln. indyw.	14	36,8	57,2	56,4	59,8	49,0

Tabela 15

Średnie odstępstwa proto- i intergenetyczne w grupach rodzin utworzonych według liczby żywo urodzonych dzieci, wieku matki oraz jej aktywności zawodowej w b. woj. katowickim — miasta

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstępstwa proto- i intergenetyczne w miesiącach między kolejnością urodzenia podaną niżej				
			I	II	III	IV	V
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim			
Matki w wieku poniżej 25 lat, które urodziły:							
1 dziecko	czynne	157	19,2				
	bierne	74	16,0				
2 dzieci	czynne	42	13,7	32,4			
	bierne	35	14,2	34,5			
3 dzieci	czynne	4	5,5	20,7	23,5		
	bierne	6	7,8	27,0	26,2		
Razem i średni odstęp	czynne	203	17,8	31,4	23,5		
	bierne	115	15,0	33,4	26,2		
Matki w wieku 25 - 34 lat, które urodziły:							
1 dziecko	czynne	147	26,5				
	bierne	58	33,0				
2 dzieci	czynne	131	17,3	44,9			
	bierne	110	17,9	39,4			
3 dzieci	czynne	36	14,9	25,3	42,4		
	bierne	52	14,5	28,3	41,6		
4 dzieci	czynne	11	9,7	23,0	37,5	56,1	
	bierne	15	12,0	23,2	31,3	48,6	
5 dzieci	czynne	3	9,0	17,3	22,0	21,3	37,0
	bierne	6	13,3	21,6	17,8	38,6	37,3
Razem i średni odstęp	czynne	328	20,8	39,2	40,0	48,6	37,0
	bierne	241	20,3	34,3	37,5	45,7	37,3
Matki w wieku 35 - 44 lat, które urodziły:							
1 dziecko	czynne	61	33,8				
	bierne	38	34,0				
2 dzieci	czynne	146	21,8	42,7			
	bierne	130	21,4	48,0			
	roln. indyw.	3	20,3	28,0			
3 dzieci	czynne	87	15,4	31,3	46,9		
	bierne	101	18,2	35,4	48,5		
4 dzieci	czynne	22	13,0	36,8	38,1	48,0	
	bierne	54	13,3	27,2	37,3	53,2	
	roln. indyw.	1	12,0	24,0	28,0	27,0	
5 dzieci	czynne	19	15,5	26,6	23,8	35,5	33,8
	bierne	31	11,3	24,2	30,6	35,5	42,2
Razem i średni odstęp	czynne	335	21,4	37,5	41,9	42,2	33,8
	bierne	354	19,7	38,1	42,3	46,7	42,2
	roln. indyw.	4	18,2	27,0	28,0	27,0	—

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstępstwa protogenetyczne w miesiącach między kolejnościami urodzenia podaną niżej				
			I	II	III	IV	V
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim			
Matki w wieku 45 - 54 lat, które urodziły:							
1 dziecko	czynne	36	36,6				
	bierne	33	41,2				
2 dzieci	czynne	44	27,4	56,3			
	bierne	67	30,8	56,4			
3 dzieci	czynne	23	20,2	40,5	54,1		
	bierne	66	25,7	43,7	73,2		
4 dzieci	czynne	10	13,8	30,1	38,0	52,3	
	bierne	44	16,5	31,4	45,6	46,7	
	roln. indyw.	1	22,0	22,0	24,0	35,0	
5 dzieci	czynne	1	12,0	36,0	24,0	36,0	84,0
	bierne	24	16,5	28,7	34,8	38,2	73,3
	roln. indyw.	3	8,3	24,3	33,3	47,3	26,7
Razem i średni odstęp	czynne	114	27,5	48,0	48,5	50,8	84,0
	bierne	234	26,7	43,4	57,3	43,7	73,3
	roln. indyw.	4	11,7	23,7	30,9	44,2	26,7
Matki w wieku 55 lat i więcej, które urodziły:							
1 dziecko	czynne	6	67,1				
	bierne	25	36,1				
2 dzieci	czynne	14	30,1	40,2			
	bierne	55	27,0	60,3			
	roln. indyw.	1	0,0	48,0			
3 dzieci	czynne	10	28,5	66,7	98,6		
	bierne	36	20,6	46,2	72,7		
4 dzieci	czynne	3	13,3	56,0	96,0	136,0	
	bierne	18	23,7	29,2	52,0	42,5	
	roln. indyw.	1	34,0	38,0	34,0	34,0	
5 dzieci	czynne	4	39,7	22,7	31,7	87,7	48,5
	bierne	40	11,9	29,5	41,0	43,9	55,0
	roln. indyw.	2	7,0	11,5	13,0	16,0	14,0
Razem i średni odstęp	czynne	37	35,3	48,0	82,4	94,8	48,5
	bierne	174	23,1	44,8	55,2	43,5	55,0
	roln. indyw.	4	12,0	27,2	30,0	22,0	14,0

Źródło jak w tabeli 7.

Tabela 16

Średnie odstępstwa proto- i intergenetyczne w grupach rodzin utworzonych według liczby żywo urodzonych dzieci, wieku matki oraz jej aktywności zawodowej w b. woj. katowickim — wsie

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstępstwa proto- i intergenetyczne w miesiącach między kolejnością urodzenia podana niżej				
			I	II	III	IV	V
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim			
Matki w wieku poniżej 25 lat, które urodziły:							
1 dziecko	czynne	22	10,7				
	bierne	2	4,5				
2 dzieci	czynne	10	10,8	20,5			
	bierne	2	18,5	33,0			
3 dzieci	roln. indyw.	1	0,0	30,0			
	czynne	1	3,0	13,0	45,0		
	bierne	2	6,0	18,5	29,6		
	roln. indyw.	—					
Razem i średni odstęp	czynne	33	10,5	19,8	45,0		
	bierne	6	9,7	25,7	29,6		
	roln. indyw.	1	0,0	30,0	—		
Matki w wieku 25 - 34 lat, które urodziły							
1 dziecko	czynne	10	43,1				
	bierne	2	30,0				
2 dzieci	czynne	25	16,5	48,7			
	bierne	8	15,5	41,6			
3 dzieci	czynne	9	11,5	24,7	54,5		
	bierne	6	9,5	27,0	50,5		
4 dzieci	czynne	—					
	bierne	2	8,0	19,5	31,0	54,0	
5 dzieci	czynne	2	11,0	29,5	16,5	25,5	37,0
Razem i średni odstęp	czynne	46	21,1	41,6	47,6	39,8	37,0
	bierne	18	14,3	33,3	45,6	54,0	—
Matki w wieku 35 - 44 lat, które urodziły:							
1 dziecko	czynne	—					
	bierne	2	50,5				
2 dzieci	czynne	7	18,5	42,4			
	bierne	1	17,0	95,0			
	roln. indyw.	1	12,0	29,0			
3 dzieci	czynne	8	19,6	28,5	63,6		
	bierne	6	20,6	27,8	58,3		
	roln. indyw.	1	9,0	13,0	20,0		
4 dzieci	czynne	3	10,3	37,3	42,0	22,0	
	bierne	7	18,6	20,4	47,8	50,1	
	roln. indyw.	1	36,0	24,0	22,0	36,0	

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstepy proto- i intergenetyczne w miesiącach między kolejnością urodzenia podaną niżej				
			I	II	III	IV	V
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim			
5 dzieci	czynne	—					
	bierne	—					
	roln. indyw.	1	20,0	20,0	55,0	10,0	20,0
Razem i średni odstęp	czynne	18	17,6	35,4	57,7	22,0	—
	bierne	16	23,2	28,9	52,6	50,1	—
	roln. indyw.	4	19,2	21,5	32,3	23,0	20,0
Matki w wieku 45 - 54 lat, które urodziły:							
1 dziecko	czynne	2	19,5				
	bierne	—					
2 dzieci	czynne	1	14,0	27,0			
	bierne	3	47,6	114,0			
3 dzieci	czynne	3	8,0	36,0	45,7		
	bierne	2	37,5	30,0	20,0		
	roln. indyw.	1	12,0	36,0	132,0		
4 dzieci	czynne	1	11,0	13,0	18,0	69,0	
	bierne	1	10,0	26,0	68,0	53,0	
	roln. indyw.	—					
5 dzieci	czynne	1	6,0	26,0	24,0	63,0	44,0
	bierne	3	15,6	30,3	41,6	61,3	74,3
	roln. indyw.	1	9,0	21,0	77,0	18,0	44,0
Razem i średni odstęp	czynne	8	11,7	29,0	35,8	66,0	44,0
	bierne	9	34,3	57,6	53,8	59,2	74,3
	roln. indyw.	2	10,5	28,5	104,5	43,5	44,0
Matki w wieku 55 lat i więcej, które urodziły:							
1 dziecko	czynne	—					
	bierne	1	65,0				
2 dzieci	czynne	—					
	bierne	1	28,0	75,0			
3 dzieci	czynne	—					
	bierne	—					
4 dzieci	czynne	1	1,0	50,0	46,0	82,0	
	bierne	—					
Razem i średni odstęp	czynne	1	1,0	50,0	46,0	82,0	
	bierne	2	46,5	75,0			

Źródło jak w tabeli 7.

Tabela 17

Średnie odstępy proto- i intergenetyczne w grupach rodzin utworzonych według żywo urodzonych dzieci, wieku oraz jej aktywności zawodowej w m. Bydgoszczy

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstępy proto- i intergenetyczne w miesiącach między kolejnością urodzenia podaną niżej				
			I	II	III	IV	V
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim			
Matki w wieku poniżej 25 lat, które urodziły							
1 dziecko	czynne	84	19,0				
	bierne	7	8,8				
2 dzieci	czynne	32	13,1	34,4			
	bierne	4	16,0	43,5			
3 dzieci	czynne	3	9,3	25,3	16,0		
	bierne	—	—	—	—		
Razem i średni odstęp	czynne	119	17,2	33,6	16,0		
	bierne	11	11,4	43,5	—		
Matki w wieku 25 - 34 lat, które urodziły							
1 dziecko	czynne	87	22,5				
	bierne	16	28,8				
2 dzieci	czynne	112	13,9	42,1			
	bierne	23	15,3	44,0			
3 dzieci	czynne	25	11,4	23,1	38,7		
	bierne	5	18,4	36,0	79,6		
4 dzieci	czynne	5	10,8	18,4	39,4	46,6	
	bierne	4	12,0	20,7	23,5	40,0	
Razem i średni odstęp	czynne	229	16,8	37,9	38,8	46,6	
	bierne	48	19,8	39,8	54,6	40,0	
Matki w wieku 35 - 44 lat, które urodziły							
1 dziecko	czynne	21	18,4				
	bierne	15	22,8				
2 dzieci	czynne	73	18,0	45,4			
	bierne	23	17,3	51,6			
3 dzieci	czynne	23	7,1	29,3	42,7		
	bierne	22	16,1	29,3	49,5		
4 dzieci	czynne	14	9,7	25,6	38,7	41,7	
	bierne	7	17,7	28,7	24,3	49,3	
5 dzieci	czynne	2	14,5	18,5	16,5	26,0	25,0
	bierne	4	5,5	26,0	18,2	40,2	31,2
Razem i średni odstęp	czynne	133	15,2	38,1	39,9	39,7	25,0
	bierne	71	17,4	38,1	40,4	46,0	31,2

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstępy proto- i intergenetyczne w miesiącach między kolejnością urodzenia podaną niżej				
			I	II	III	IV	V
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim			
Matki w wieku 45 - 54 lat, które urodziły							
1 dziecko	czynne	8	38,2				
	bierne	3	30,6				
2 dzieci	czynne	13	18,9	47,1			
	bierne	22	23,2	62,2			
3 dzieci	czynne	11	10,6	32,1	46,9		
	bierne	20	17,2	41,2	51,2		
4 dzieci	czynne	10	22,1	29,8	43,8	37,8	
	bierne	8	22,2	28,6	33,2	60,8	
5 dzieci	czynne	1	28,0	42,0	17,0	15,0	46,0
	bierne	4	9,7	18,2	48,2	28,2	44,7
Razem i średni odstęp	czynne	43	21,3	37,2	44,1	35,7	46,0
	bierne	57	20,4	45,4	46,3	50,0	44,7
Matki w wieku 55 lat i więcej, które urodziły							
1 dziecko	czynne	1	160,0				
	bierne	2	42,5				
2 dzieci	czynne	2	20,0	29,5			
	bierne	7	20,2	37,5			
3 dzieci	czynne	2	7,0	103,0	76,5		
	bierne	7	24,4	38,1	44,4		
4 dzieci	czynne	2	15,5	29,0	47,5	45,5	
	bierne	3	4,6	28,3	29,6	99,6	
5 dzieci	czynne	1	16,0	12,0	26,0	47,0	62,0
	bierne	6	6,2	53,0	28,8	33,8	38,3
Razem i średni odstęp	czynne	8	32,6	47,8	54,8	46,0	62,0
	bierne	25	16,8	40,5	35,8	55,7	38,3

Źródło jak w tabeli 7.

Tabela 18

Średnie odstępy proto- i intergenetyczne w grupach rodzin utworzonych według liczby żywo urodzonych dzieci, wieku oraz jej aktywności zawodowej
w m. Wrocławiu

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstępy proto- i intergenetyczne w miesiącach między kolejnością urodzenia podaną niżej				
			I	II	III	IV	V
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim			
Matki w wieku poniżej 25 lat, które urodziły							
1 dziecko	czynne	75	16,8				
	bierne	12	16,2				
2 dzieci	czynne	21	15,3	33,7			
	bierne	8	14,7	27,7			
3 dzieci	czynne	5	13,8	18,6	33,2		
	bierne	1	9,0	13,0	26,0		
4 dzieci	czynne	—	—	—	—	—	
	bierne	1	30,0	20,0	37,0	9,0	
Razem i średni odstęp	czynne	101	16,3	30,8	33,2	—	
	bierne	22	16,0	25,5	31,5	9,0	
Matki w wieku 25 - 34 lat, które urodziły							
1 dziecko	czynne	87	27,2				
	bierne	10	13,5				
2 dzieci	czynne	94	18,5	39,2			
	bierne	27	18,6	34,2			
3 dzieci	czynne	20	13,7	20,8	50,3		
	bierne	12	14,4	26,5	50,8		
4 dzieci	czynne	6	18,5	29,0	24,0	47,3	
	bierne	2	9,0	17,5	20,0	68,5	
5 i więcej dzieci	czynne	—	—	—	—	—	
	bierne	1	12,0	24,0	24,0	24,0	24,0
Razem i średni odstęp	czynne	207	21,7	35,6	44,3	47,3	—
	bierne	52	16,2	31,6	44,9	52,3	24,0
Matki w wieku 35 - 44 lat, które urodziły							
1 dziecko	czynne	49	37,8				
	bierne	10	47,9				
2 dzieci	czynne	83	22,6	48,6			
	bierne	39	20,1	50,9			
3 dzieci	czynne	37	14,4	29,9	39,5		
	bierne	25	25,3	27,7	51,5		
4 dzieci	czynne	13	13,2	21,7	28,1	50,1	
	bierne	6	23,1	23,1	38,3	72,8	
5 i więcej dzieci	czynne	4	34,2	24,2	28,5	23,0	27,2
	bierne	5	19,8	28,8	20,6	40,2	54,2
Razem i średni odstęp	czynne	186	24,5	40,3	37,8	43,7	27,2
	bierne	85	25,1	39,5	45,1	58,0	54,2

Wiek matki w chwili obserwacji i liczba żywo urodzonych dzieci	Aktywność zawodowa matek	Liczba rodzin	Średnie odstępy proto- i intergenetyczne w miesiącach między kolejnością urodzenia podaną niżej						
			I	II	III	IV	V		
			a ślubem	a urodzeniem poprzednim					
Matki w wieku 45 - 54 lat, które urodziły									
1 dziecko	czynne	13	19,7	—	—	—	—		
	bierne	8	58,3						
2 dzieci	czynne	16	21,1	45,2					
	bierne	12	36,2	40,0					
3 dzieci	czynne	18	18,6	44,5	52,7				
	bierne	13	16,4	44,4	54,9				
4 dzieci	czynne	8	20,4	40,3	63,8	63,1			
	bierne	5	23,4	23,4	72,2	33,2			
5 dzieci	czynne	1	9,0	13,0	15,0	58,0	15,0		
	bierne	2	40,0	21,5	29,5	17,0	31,5		
Razem i średni odstęp	czynne	56	19,6	43,3	54,6	62,5	15,0		
	bierne	40	32,8	38,0	56,7	28,5	31,5		
Matki w wieku 55 lat i więcej, które urodziły									
1 dziecko	czynne	5	50,4						
	bierne	7	35,2						
2 dzieci	czynne	3	19,3	72,6					
	bierne	11	21,9	49,7					
3 dzieci	czynne	2	80,0	27,0	139,0				
	bierne	12	16,8	50,3	50,2				
4 dzieci	czynne	—	—	—	—				
	bierne	5	13,0	36,4	34,2	60,4			
5 dzieci	czynne	—	—	—	—	—	—		
	bierne	2	6,0	18,0	18,0	18,4	42,0		
Razem i średni odstęp	czynne	10	47,0	54,4	139,0	—	—		
	bierne	37	20,7	45,6	42,5	48,3	42,0		

Źródło jak w tabeli 7.

THE INFLUENCE OF THE ECONOMIC ACTIVITY OF MARRIED WOMEN UPON
THEIR FERTILITY IN POLAND

S u m m a r y

Various source materials have been used for this study: results of birth registers and of population censuses elaborated by the Statistical Central Office, about 1950/51 and 1960/61, fertility surveys carried out between 1970 - 1972 by the same institution and fertility survey among 40 000 married women carried out by the Demographic Centre at the Poznań Academy of Economics about 1970.

As a rule the families of economically active women have had less children than those of the economically non-active women. At least the birth interval between marriage and the first live birth and the two following intervals between the live births have been longer in the case of economically active women than in the case of the economically non-active ones.

Those relationships between economic activity, fertility and duration of birth intervals have been modified by source of living, social position, education level, place of residence of the women and in the case of individual farmers also by the size of farm.

Economically active married women, for instance, who have lived in the individual farms, they bore more children (than the economically non-active ones. Women living from private farms have had the biggest families; the same or slightly smaller families have been observed in the socialized agriculture and forestry; much smaller in industry, construction, commerce and transport and the smallest families have had those who have lived from non-productive services.